

Západočeská univerzita v Plzni

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Nevědomí v pojetí Freuda, Junga a Szondiho

Martin Mottl

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Filozofická fakulta

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Nevědomí v pojetí Freuda, Junga a Szondiho

Martin Mottl

Vedoucí práce:

Mgr. Michal Polák, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Konzultant:

PhDr. Miloslava Hříchová, CSc.

Katedra psychologie

Fakulta pedagogická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

PODĚKOVÁNÍ

Ze srdce děkuji váženému panu Mgr. Michalu Polákovi, Ph.D. jakožto mému vedoucímu bakalářské práce za jeho vstřícnost ve výběru tématu a také mu děkuji za ochotu, trpělivost, snahu a zejména za jeho profesionální přístup.

Dále ze srdce děkuji vážené paní PhDr. Miloslavě Hřichové, CSc za její vřelost, pomoc, cenné rady, čas, trpělivost a především za její lidskost.

Obsah

ÚVOD.....	1
1. SIGMUND FREUD (1856 - 1939)	3
1.1 DYNAMICKÉ NEVĚDOMÍ	4
1.1.1 TEORIE NEVĚDOMÍ.....	4
1.1.2 PRINCIP SLASTI	6
1.2 NEVĚDOMÍ VE VZTAHU K PUDŮM A LIDSKÉ SEXUALITĚ.....	7
1.2.1 TEORIE SEXUALITY	8
1.3 NEVĚDOMÍ A STRUKTURA OSOBNOSTI	11
1.3.1 ID.....	12
1.3.2 EGO.....	12
1.3.3 SUPEREGO	13
2. CARL GUSTAV JUNG (1875-1961)	16
2.1 LIBIDO.....	17
2.2 NEVĚDOMÍ A STRUKTURA OSOBNOSTI	18
2.2.1 RASOVÉ NEVĚDOMÍ.....	18
2.2.2 OSOBNÍ NEVĚDOMÍ.....	18
2.2.3 KOLEKTIVNÍ NEVĚDOMÍ	19
3. LEOPOLD SZONDI (1893 - 1986)	25
3.1 VZTAH NEVĚDOMÉ HEREDITY K JÁ.....	26
3.1.1 HLAVNÍ SMĚRY ANALÝZY OSUDU	26
3.2 JAZYKY NEVĚDOMÍ	32
3.3 FUNKCE NEVĚDOMÉ MYSLI V OSUDU ČLOVĚKA	37
4. ZÁVĚR.....	41
POUŽITÁ LITERATURA	44
POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE.....	47
RESUMÉ.....	48

ÚVOD

„O nevědomí se přece mluvilo již dlouhou dobu před Freudem. Do filosofie zavedl tento pojem již Leibniz, Kant a Schelling se o něm zmiňovali a Carus ho poprvé propracoval v systém, na nějž Eduard von Hartmann, který jím byl v nejspíšitelné míře ovlivněn, navázal se svou závažnou Philosophie des Unbewußten. První lékařsko-psychologická teorie neměla s těmito předpoklady nic společného, stejně jako s Nietzschem.“¹ Carl Gustav Jung ve svém díle poukazuje na fakt, že se problematikou nevědomí zabývali mnozí filozofové ještě před Sigmundem Freudem. Můžeme však poukázat na skutečnost, že nevědomím se mimo jiné zabývali Arthur Schopenhauer nebo také René Descartes. Schopenhauer se domníval, že nevědomí je zřídlem života, slepou vůlí, je nedostupné a nevyjádřitelné. Karl Robert Eduard von Hartmann tvrdil, že nevědomí je samotným základem lidského bytí. Problematiku nevědomí však rozpracoval ve své psychoanalýze Freud a později Jung.² Významně se k tématu nevědomí vyjádřil Leopold Szondi, jenž se zabýval anankologií.

Cílem této bakalářské práce je analyzovat téma nevědomí v pojetí Sigmunda Freuda, Carla Gustava Junga a Leopolda Szondiho, odborně vysvětlit pojetí nevědomí a teoretické úvahy zmíněných psychiatrů. V případě Sigmunda Freuda se zaměříme na význam nevědomí z dynamického hlediska, uvedeme jeho vztah ke snu, pudům a lidské sexualitě. Mimo jiné poukážeme na význam nevědomého jednání člověka ve vztahu ke struktuře osobnosti, nevědomé projevy jednání na základě symptomů a uvedeme význam a projevy obranných mechanismů v životě člověka a doplníme je obrannými mechanismy Anny Freudové. Dále vysvětlíme význam nevědomého jednání v pojetí Carla Gustava Junga, zmíníme jeho zájem o nevědomé jednání zapříčiněné libidem. Poukážeme na teoretické předpoklady vztahu nevědomí k rase, člověku, společenství lidí a symbolickému projevu nevědomí prostřednictvím archetypů. Jako třetí část práce uvedeme Leopolda Szondiho a jeho analýzu osudu, která předpokládá hereditu jako nevědomou determinantu člověka.

V závěru práce podáme srozumitelnou komparaci těchto tří již zmíněných psychiatrů, uvedeme jejich společné názory a neshody v problematice nevědomí. Téma nevědomí bude zkoumáno z teoretického hlediska.

---

¹ JUNG, C. G., *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*, s. 255-256.

² OLŠOVSKÝ, J., *Slovník filosofických pojmů současnosti*, s. 127.

Motto:

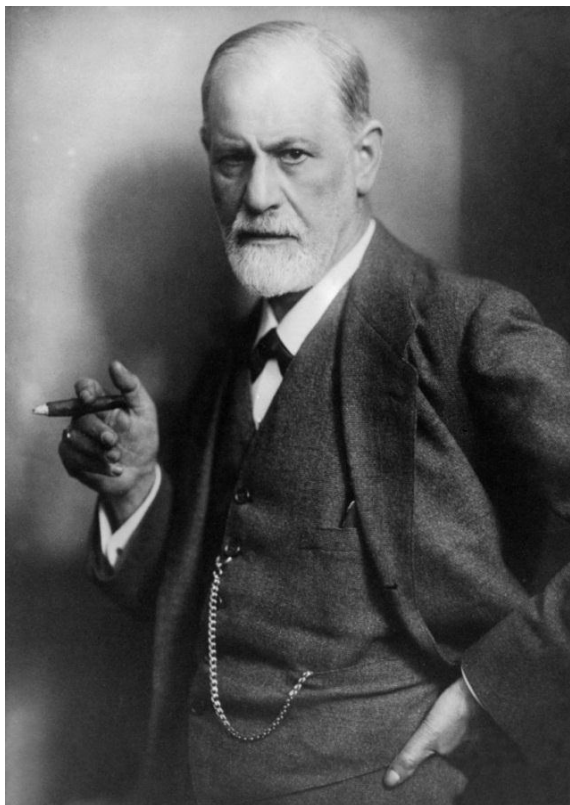
„La peste de l'homme, c'est l'opinion de savoir.“³

Michel de Montaigne

---

³ MONTAIGNE, de M., *Les Essais*, s. 117.

1. SIGMUND FREUD (1856 - 1939)

http://nemsemrealapis.blogspot.cz/2013_05_01_archive.html

Psychoanalýza, za jejímž vznikem stojí Sigmund Freud, vytvořila první ucelenou teorii beroucí v úvahu nevědomé procesy osobnosti. Vychází z přesvědčení, že lidská osobnost je determinována dětstvím a dospíváním. Freud konstruoval bazální strukturu osobnosti a definoval principy jejího fungování. Tím došlo k částečnému vhledu do vzniku individuálních obav a přání, které ovlivňovaly jednání člověka. Freud ve své psychoanalýze poukázal na dynamiku lidské osobnosti a na nevědomé působení, které lidskou osobnost výrazně ovlivňuje.⁴

Freuda v podstatné míře ovlivnil fyzik Hermann von Helmholtz, který zastával názor, že fyziologické jevy je možné vysvětlit stejnými principy, jaké platí i ve fyzice. Freud byl zaujat principem zachování energie, dle kterého platí, že

energie je schopna nabývat různých forem, ale není možné, aby energie vznikla či zanikla. Byl přesvědčen, že i člověk je uzavřeným energetickým systémem. Podle Freuda je každý člověk obdařen konstantním množstvím psychické energie, kterou nazval libidem (libido v latině znamená slast a odtud pramení Freudovo tvrzení, že sexuální pud je primární).⁵

Freudovo stěžejní přesvědčení vycházelo z názoru, že nevědomé síly jsou ve vzájemné interakci s obrannými mechanismy. V konečném důsledku tak dochází k významnému ovlivňování psychického fungování člověka. Jedinec internalizuje sociální normy, čímž podle Freuda potlačuje pudové impulzy z vědomí do nevědomí, což vede k duševním poruchám a onemocněním.⁶

Nevědomé síly se běžně dle Freudových slov projevují přerázkami, chybami nebo omyly: „...že se nevědomé myšlenky projevují neobvyklými cestami, vnějšími asociacemi a

⁴ VÁGNEROVÁ, M., *Psychologie osobnosti*, s. 17.

⁵ ATKINSON, R., *Psychologie*, s. 544.

⁶ PLHÁKOVÁ, A., *Dějiny psychologie*, s. 169.

pozměňováním jiných myšlenek.“⁷ Freud mimo jiné kladl důraz na asociace, prostřednictvím kterých nahlížel do snů svých klientů, neboli do jejich symptomatických projevů nevědomí.

1.1 DYNAMICKÉ NEVĚDOMÍ

Významným přínosem pro psychologii a západní kulturu byla Freudova série teorií o nevědomí. Freud je často mylně označován za objevitele nevědomí. O nevědomí spekulovalo velké množství myslitelů již před Freudem: filozofové, básníci, hypnoterapeuti a jiní. Tito myslitelé vnímali nevědomí jako obsahy uložené v pomyslné schránce, které čekají na okamžik, až budou potřebné k využití. Freud ovšem tuto část nazval předvědomí. Nevědomí vysvětlil jako vysoce aktivní oblast, jež obsahuje silné primitivní pohnutky a zapomenuté tužby. Teorie fungování lidské mysli je dle Freuda založena na třech úrovních: vědomí, předvědomí a nevědomí.⁸ *...nevědomá myšlenka usiluje o přetlumočení do předvědomí a potom o proniknutí do vědomí...*⁹

1.1.1 TEORIE NEVĚDOMÍ

Freud tvrdí, že ve vědomí se nachází výsledek, jenž vzniká na základě psychického účinku nevědomého pochodu. Vědomý obsah původně nevzniká ve vědomí, nýbrž existuje a působí v nevědomí. V psychickém životě člověka slouží nevědomí jako všeobecná základna. Freud přirovnává nevědomí k většímu kruhu, jenž obsahuje menší kruh, který lze chápat jako vědomí. Nevědomí je předstupněm pro vše, co je vědomé. Nevědomí je reálné duševno, jeho vnitřní povaha je pro nás stejně tak neznámá, jako je pro nás neznámá skutečnost vnějšího světa. Veškeré záznamy o nevědomí jsou nám dány prostřednictvím záznamů ve vědomí a to v neúplném měřítku, stejně jako je tomu dáno u vnějšího světa, jenž vnímáme skrz naše smyslové orgány, říká Freud.¹⁰ Samotné nevědomí, jak bylo již zmíněno, obsahuje primitivní pohnutky a zapomenuté tužby, které ve skryté či přeměněné formě na vědomou mysl neustále vyvíjejí tlak, podstatně ji motivuje a determinuje tak chování daného jedince.¹¹

---

⁷ FREUD, S., *Psychopatologie všedního života*, s. 248.

⁸ HUNT, M., *Dějiny psychologie*, s. 180.

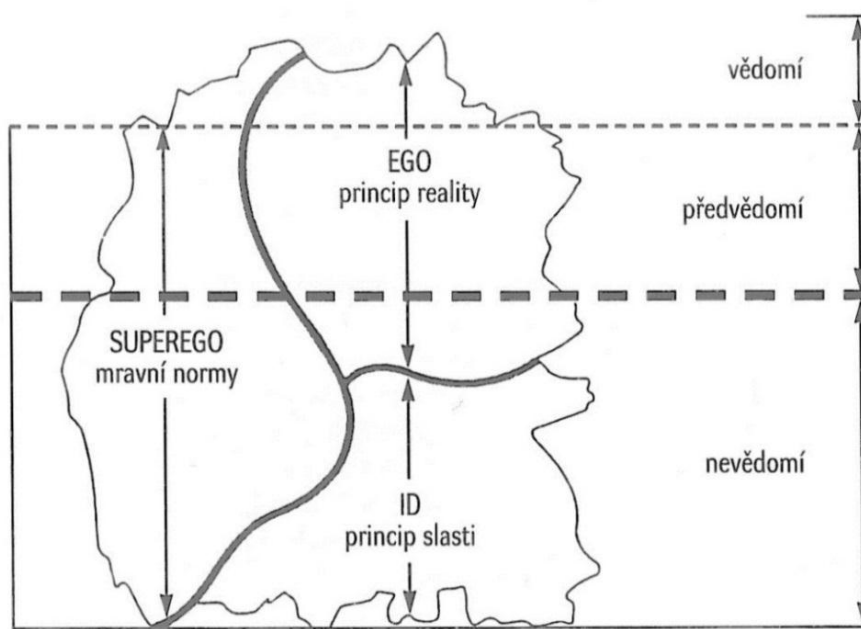
⁹ FREUD, S., *Výklad snů*, s. 367.

¹⁰ Tamtéž, s. 368.

¹¹ HUNT, *Dějiny psychologie*, s. 180.

Vedle vědomí a nevědomí plní svoji významnou funkci předvědomí. Freud přirovnává předvědomí k cenzuře, která z nevědomí do vědomí pouští jen omezenou část myšlenkových útvarů v nižší intenzitě a to při jisté kvantitativní hranici. Freud se intenzivně zabývá sny, neboť věří, že prostřednictvím snů se dostane k nevědomí. Tvrdí, že sny jsou královskou cestou do nevědomí.¹² A dále říká: „Zapomínáme příliš snadno na to, že sen je většinou jen myšlenka tak jako jiná, umožněná ochabnutím cenzury a nevědomým zesílením a zkomolená působením cenzury a nevědomým zpracováním.“¹³ Freud dodává, že za snem se skrývá smysl a psychická hodnota, sen není ničím jiným, než splněným přáním.¹⁴

Teorii nevědomí lze popsat na ledovci: Vědomí, předvědomí a nevědomí jsou tři základní osobnostní vrstvy, kdy vědomí lze přirovnat k malé části ledovce, která ční nad hladinu, předvědomí je druhá část, kterou je možné z části pod vodou ještě vidět, ovšem tou největší částí ledovce je nevědomí, které již vidět nelze.¹⁵

Obr. 1. Základní osobnostní vrstvy podle Sigmunda Freuda.¹⁶

¹² FREUD, *Výklad snů*, s. 366, 371.

¹³ FREUD, S., *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*, s. 242.

¹⁴ FREUD, *Výklad snů*, s. 334.

¹⁵ VÁGNEROVÁ, *Psychologie osobnosti*, s. 155.

¹⁶ ŘÍČAN, P., *Psychologie*, s. 226.

1.1.2 PRINCIP SLASTI

Nevědomá mysl podle Freuda neobsahuje pouze tíživé myšlenky a touhy, jejichž původ pramení z primitivní a infantilní části lidské mysli. V nevědomí se také nacházejí duševní procesy, které se tam odehrávají. Freud hovoří o primárním a sekundárním procesu. Primární proces je psychickou realitou, která nás motivuje na nevědomé úrovni.¹⁷ Jeho mechanismy je možno rozpoznat zejména v obsahu snů.¹⁸ Oproti tomu sekundární proces je výsledkem působení primárního procesu. Sekundární proces vnáší do vědomé mysli takové duševní činnosti, které jsou potřebné k učinění vlastní představy o možnostech uspokojení dané představy, která je společensky přijatelná.¹⁹ Freud tvrdí, že „*sekundární proces je výsledkem působení vnějšího světa na lidskou psychiku*“.²⁰

V duši existuje silná tendence k principu slasti. Princip slasti je daný duševním aparátem, jehož tendence a způsob uspokojování potřeb je ve vnějším světě nepoužitelný, ba dokonce nebezpečný, upozorňuje Freud. Princip slasti nelze ve vnějším světě, resp. společnosti projevit. Společnost vyvíjí na jedince takový tlak, že vliv pudů sebezáchovy Já je nahrazen principem reality. Princip reality se nevzdává záměru, jenž pramení z principu slasti, nýbrž jej transformuje do přijatelné podoby. Potřeba uspokojení a zřeknutí se jeho možností je provázena pocitem nelibosti, avšak později přece jen dojde k uspokojení, nikoli však prostřednictvím principu slasti, nýbrž principu reality.²¹ „*Nahrazení principu slasti principem reality neznamená svržení radostného principu, ale jen jeho zabezpečení. Vzdáváme se chvilkové radosti, ve svých následcích nejisté [tj. následcích touhy], ale jenom abychom novou cestou dosáhli jistého potěšení později.*“²² Primární procesy působí na základě principu slasti a sekundární dle principu reality.²³

---

¹⁷ HUNT, *Dějiny psychologie*, s. 181.

¹⁸ PLHÁKOVÁ, *Dějiny psychologie*, s. 173.

¹⁹ HUNT, *Dějiny psychologie*, s. 181.

²⁰ PLHÁKOVÁ, *Dějiny psychologie*, s. 173.

²¹ FREUD, *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*, s. 11.

²² HUNT, *Dějiny psychologie*, s. 181.

²³ Tamtéž, s. 181.

1.2 NEVĚDOMÍ VE VZTAHU K PUDŮM A LIDSKÉ SEXUALITĚ

Lidská psychika usiluje o udržení duševní energie na nízké, konstantní úrovni, tvrdí Freud. Jestliže se v ní nahromadí velké množství energie, pak se lidská psychika snaží přebytečnou energii vybit a důsledkem je pocit úlevy či slasti.²⁴ „*Zdrojem psychické energie jsou pudy, které jsou mentální reprezentací tělesných procesů.*“²⁵ Freud se domnívá, že pudy samy o sobě postrádají kvality a že své uplatnění nacházejí v množství nároků, které kladou na duševní život a vyžadují po něm, aby je zpracoval. Pudy se od sebe odlišují, jejich specifickými vlastnostmi je vztah, jenž je váže k jejich somatickým pramenům a k jejich cílům.²⁶ „*Pod „pudem“ (Trieb) nemůžeme zprvu rozumět nic jiného, než psychické zastoupení (representaci) onoho dráždění, které trvale tryská z vnitřního somatického pramene dráždění, na rozdíl od „podráždění“ (Reiz), které je vyvoláváno ojedinělými a zvenčí přicházejícími vzruchy. Tak je pud jedním z pojmů, které odhraničují duševní od tělesného.*“²⁷

Pud je v hlubinně psychologických školách považován za synonymum pro instinkt.²⁸ Freud zmiňuje jáský pud nebo také narcistický pud (Ichtriebe), který představuje primární pudové tendence, jako jsou hlad, žízeň, pohyb, spánek atd. Dále však Freud říká, že narcismus je především potřeba sebeprosazení, uznání a obdiv od druhých, potřeba pocitu své vlastní velkoleposti. Velkolepost daného jedince může být taktéž potvrzována druhými osobami, které jej potřebují a uznávají jako nepostradatelného. Narcistou se každý člověk stává ve spánku, neboť ve spánku je člověk nejvíce sám sebou a jeho sny mu to jen potvrzují. To vše je způsobeno tím, že se libido stahuje na své vlastní Já.²⁹

Pro základ veškeré aktivity člověka jsou určujícími faktory dva pudy, které Freud pojmenoval jako Eros a Thanatos. Eros je sexuální pud, který se vyznačuje jako pud sebezáchovný, ale také jako pud nezabrzdný, z něhož vyvěrají zbrzděná a sublimovaná pudová hnutí. Druhým pudem je Thanatos, který Freud předpokládá na základě svých teoretických a biologických úvah. Thanatos je Freudem označován jako pud smrti, jehož úkolem je převádět živé organismy v původní neživý stav. Thanatos jako destruktivní pud je zaměřen proti světu a všem živým bytostem. Mezi Erotem a Thanatem existuje jistá

---

²⁴ PLHÁKOVÁ, *Dějiny psychologie*, s. 170.

²⁵ Tamtéž, s. 170.

²⁶ FREUD, S., *Spisy z let 1904-1905*, s. 60.

²⁷ FREUD, S., *Práce k sexuální teorii a k učení o neurosách*, s. 39.

²⁸ HARTL, HARTLOVÁ, P., H., *Psychologický slovník*, s. 232.

²⁹ ČERNOUŠEK, M., *Sigmund Freud dobyvatel nevědomí*, s 114-115.

ambivalence protikladných pudových hnutí. Oba pudy jsou protikladné a lze je ztotožnit s polaritou lásky a nenávisti. Pud smrti je veden nenávistí, jejíž projev je destruktivní. Nenávist je však spojena i s láskou, neboť láska je schopna transformace v nenávist a naopak. Dochází tedy k proměnám pudových hnutí: pud smrti a pud života se vzájemně střídají a také se vzájemně mísí. Pudové cesty života a smrti jsou protichůdné fyziologické procesy, které pravděpodobně ztrácejí svůj základ, dodává Freud.³⁰ Zatímco Eros přivádí substance k životu tedy do stavu živého, Thanatos je navrací zpět do stavu neživého.³¹ Neboť Freud říká, že: „Každý z nás dluží přírodě svoji smrt.“³²

Freud tvrdí, že nauka o pudech patří mezi nejvýznamnější, ale také mezi nejméně vypracované části psychoanalytické teorie. Teorii pudů a jejich nevědomé působení na psychický aparát rozvinul především ve svém díle *Mimo princip slasti* v roce 1921 a *Já a ono* z roku 1925.³³

1.2.1 TEORIE SEXUALITY

Freud vnáší do psychoanalýzy pojem libido, což je původně latinský výraz pro slast nebo milostnou touhu.³⁴ Libido je označení pro kvantitativně proměnné síly, jež mohou měřit pochody a proměny v oblasti sexuálního vzrušení. Sexuální pochody organismu se od metabolických pochodů výživy liší zvláštním chemismem. Freud díky analýze perverzí a psychoneuróz dospěl k závěru, že sexuální vzrušení nepůsobí pouze na pohlavní ústrojí, ale že působí na všechny orgány v těle.³⁵ U novorozence dochází k jemnému dráždění jakékoli části jeho těla, jejímž důsledkem je vyvolání slati. Freud tvrdí, že novorozenec je polymorfně perverzní.³⁶ „Dítě projevuje sexuální instinkt a aktivitu od počátku; přichází s ním na svět.“³⁷

V pregenitální organizaci, kdy genitální oblasti prozatím nezaujaly svoji vedoucí úlohu, dochází k vývojovým fázím dítěte.³⁸ „Úloha erogenních oblastí je nepochybně zřejmá

---

³⁰ FREUD, *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*, s. 212-213.

³¹ Tamtéž, s. 211.

³² <http://citaty.net/autori/sigmund-freud/>

³³ FREUD, *Spisy z let 1904-1905*, s. 61.

³⁴ HARTL, HARTLOVÁ, *Psychologický slovník*, s. 294.

³⁵ Tamtéž, s. 100.

³⁶ HUNT, *Dějiny psychologie*, s. 190.

³⁷ Tamtéž, s. 190.

³⁸ FREUD, *Spisy z let 1904-1905*, s. 81.

u perversních sklonů, které přikládají sexuální význam dutině ústní a otvoru řitnímu. Tyto oblasti chovají se v každém směru jako součást pohlavního ústrojí.“³⁹

Názor na vývoj pudové oblasti Freud shrnul v periodizaci psychosexuálního vývoje člověka. Stanovil tři stádia vývoje, které nazval orální, anální a falické stádium.

První pregenitální organizací je orální stádium. V tomto stádiu prozatím nedošlo k oddělení sexuální činnosti od přijímání potravy, protiklady se doposud nediferencovaly.⁴⁰ Slasti se nejprve dosahuje sáním, poté žvatláním a nakonec jídlem. V případě chybné výchovy (kladen velký důraz na stravování) může dojít k nevědomému zablokování genitální sexuality prostřednictvím fixace. Jedinec ustrne v daném stádiu a důsledkem toho v dospělosti může být závislost na jídle, pití, kouření nebo v případě sexuální úchytky se může jednat o výhradní závislost na orálním sexu.⁴¹

Druhou pregenitální organizací je anální stádium (nebo také sadisticko-anální). V této fázi se již vyskytuje protikladnost, jež je protnuta v sexuálním životě jako aktivní nebo pasivní. Aktivní je dána na základě zmocňovacího pudu, jenž nachází své uplatnění ve svalové činnosti těla. Oproti tomu orgán s pasivním sexuálním cílem je erogenní sliznice střev. Obě tato úsilí mají své objekty, jež ovšem nejsou totožné.⁴² K tomuto období dochází během roku a půl až tří let, pocitem slasti se u dítěte projevuje schopnost zadržovat či vyměšovat stolici. V případě chybné výchovy a následném ulpění, dochází v dospělosti k nutkavé čistotě, umíněnosti, lakotě (potřeba si něco udržet). V případě úchytky se projeví jako závislost na análním sexu.⁴³ Freud často ve svých spisech upozorňuje na blízký vztah nevědomé anality a ekonomického chování: někteří jsou lakomci a jiní se zas peněz co nejrychleji zbavují.⁴⁴ Tito jedinci se takto nevědomě řídí v důsledku regrese a fixace.

V období třetího až šestého roku se u dětí projevuje tzv. falické stádium, kdy dochází k soustředění se na pocitování rozkoše v důsledku vlastního genitálního dráždění. Dětská sexualita je převážně autoerotická. Falické období Freud považuje za nejvýznamnější psychologickou událost dětského života, neboť v důsledku tohoto období dochází ke vzniku oidipovského komplexu.⁴⁵

---

³⁹ FREUD, *Práce k sexuální teorii a k učení o neurosách*, s. 39.

⁴⁰ FREUD, *Spisy z let 1904-1905*, s. 81.

⁴¹ HUNT, *Dějiny psychologie*, s. 190.

⁴² FREUD, *Spisy z let 1904-1905*, s. 81-82.

⁴³ HUNT, *Dějiny psychologie*, s. 190.

⁴⁴ ČERNOUŠEK, *Sigmund Freud dobyvatel nevědomí*, s. 66.

⁴⁵ HUNT, *Dějiny psychologie*, s. 190.

Freud vyzdvihl oidipovský komplex, který vnímal jako klíčový zlom pro vývoj charakteru. Teorie oidipovského komplexu je postavena na chlapcově sexuální touze po matce, kterou vnímá jako vhodný bod, na němž může provést ukojení svých sexuálních tužeb, neboť dle Freudových slov si jedinec při narození sebou na svět přináší sexuální pud, jenž se váže na určitý sexuální objekt.⁴⁶ Chlapec si však uvědomuje otcovu autoritu, jeho sílu a v důsledku toho v něm vyvolává kastrovační úzkost.⁴⁷ „...zesílením sexuálních tužeb vztahujících se na matku a zjištěním, že otec je těmto tužbám na překážku, vzniká oidipovský komplex.“⁴⁸ Během likvidace oidipovského komplexu se chlapec musí vzdát matky, jakožto svého objektivního obsazení. Nakonec dochází k identifikaci: buď s matkou, nebo s otcem.⁴⁹ Zajímavé je Freudovo tvrzení, že v dospělosti mladý muž vyhledává takovou partnerku, která je podobná jeho matce.⁵⁰ „Volba sexuálních objektů probíhá podle nevědomého, ale neomylného iracionálního kompasu erotického magnetismu.“⁵¹

Dívka zjišťuje, že nemá penis a je přesvědčena, že již kastrována byla.⁵² „Tuto touhu, často zasutou do hlubokého nevědomí, nazval Freud „závistí penisu.“ Děvčátko řeší tuto v realitě neřešitelnou fantazijní touhu tím, že se smíruje s tím, že penis nemá a mít nebude.“⁵³ Ztrátu penisu si kompenzuje představami pohlavního styku se svým otcem a následným početím jeho dítěte. Tento sen se dívce nakonec ukazuje jako nereálný, a proto se dívka představy o penisu vzdává. Dívka se zbavuje úzkosti, jež je vyvolána nenávistí vůči své matce a je odhodlána se s matkou ztotožnit.⁵⁴ Dospělá dívka se v procesu hledání partnera poprvé nevědomě zamilovává do staršího a autoritativního muže, jenž jí připomíná jejího otce.⁵⁵

Nevědomí se také projevuje v rámci obranných mechanismů, které Freud pojmenoval jako regrese a fixace. Regrese je obranný mechanismus, který působí v okamžiku, kdy člověk nemá dostatek energie a možností, aby byl schopen čelit požadavkům reality. Fixace se projevuje jako nevědomé ustrnutí v určité vývojové fázi. Fixační bod ulpívá na potřebách,

---

⁴⁶ FREUD, S., *Tři úvahy o sexuální teorii*, s. 18-19.

⁴⁷ HUNT, *Dějiny psychologie*, s. 191.

⁴⁸ FREUD, *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*, s. 205.

⁴⁹ Tamtéž, s. 205.

⁵⁰ FREUD, *Spisy z let 1904-1905*, s. 107.

⁵¹ ČERNOUŠEK, *Sigmund Freud dobyvatel nevědomí*, s. 73.

⁵² HUNT, *Dějiny psychologie*, s. 191.

⁵³ ČERNOUŠEK, *Sigmund Freud dobyvatel nevědomí*, s. 72.

⁵⁴ HUNT, *Dějiny psychologie*, s. 191.

⁵⁵ FREUD, *Spisy z let 1904-1905*, s. 107.

kteře byly ve vysoké mře uspokojovány, nebo ulpívá tam, kde člověk trpěl nedostatkem a prožíval frustraci. Tyto okamžiky zanechávají v psychice nesmazatelné stopy. Fixace je tedy ulpění v určité vývojové fázi, jedná se o bludný kruh, ze kterého je velmi obtížné uniknout. Neurotik ulpěl na análním způsobu uspokojování, hysterik na oidipovské fázi, anebo silný kuřák, který na nevědomé úrovni ulpěl v orální fázi.⁵⁶

Každá lidská bytost oplývá energetickými hlubinami, v nichž se fyzikální a chemické procesy organismu transformují na psychické procesy. Jedná se o taková místa, v nichž vznikají myšlenky, představy či fantazie, říká Freud. Úkolem sublimace je přetvářet hrubé pudové síly v jemnější formu pudových tendencí, jež člověku ulehčují jeho pudovou ventilaci. Sublimace přetváří pudovou energii na energii duchovní. V praktickém životě se sublimace projevuje jako přeměna sexuální formy lásky v lásku bezpodmínečnou, přeměna agresivního pudu v tvůrčí činnost (např. umělecké dílo) či ve vědeckou práci.⁵⁷ Veškeré tyto formy transformace představují společensky přijatelné podoby jednání. Je to projev sublimované podoby pudových tendencí.⁵⁸ Sublimace je činnost s pudovými tendencemi, jež vyvěrají z našeho nevědomí.⁵⁹ „*Výkladovou prací, která převádí nevědomé ve vědomé, je Já zvětšeno na úkor tohoto nevědomého, poučením, kterého se mu dostalo, stává se vůči libidu smířlivějším a ochotnějším dopřát mu nějakého ukojení, a jeho plachost před nároky libida je snížena tím, že se mu otevřela možnost určité jeho kvantum vyřídít sublimací.*“⁶⁰ Freud ještě dodává: „*Jistý způsob modifikace cíle a výměny objektu, závažný z hlediska našeho sociálního hodnocení, označujeme slovem sublimace.*“⁶¹ Sublimace ve Freudově pojetí tedy hraje významnou roli v transformaci pudových pohnutek do přijatelné podoby neboli sublimace.

1.3 NEVĚDOMÍ A STRUKTURA OSOBNOSTI

Vědomí je čistě deskriptivní termín, který je determinován vnímáním, říká Freud. Uvádí příklad, že například představa je vědomá, ale jen na určitou dobu. Stav vědomé představy není tudíž trvalý a rychle pomíjí. Představa, která byla vědomá, se po jisté době

---

⁵⁶ ČERNOUŠEK, *Sigmund Freud dobyvatel nevědomí*, s. 73-74.

⁵⁷ Tamtéž, s. 79-80.

⁵⁸ VÁGNEROVÁ, *Psychologie osobnosti*, s. 159.

⁵⁹ ČERNOUŠEK, *Sigmund Freud dobyvatel nevědomí*, s. 79-80.

⁶⁰ FREUD, S., *Vybrané spisy I*, s. 345.

⁶¹ Tamtéž, s. 345.

z vědomí vytrácí, avšak může se za jistých podmínek opět vědomou stát. Freud tvrdí, že se na určitou dobu stala nevědomou. Úroveň nevědomí je však dle jeho slov čistě deskriptivní a tudíž existuje dvojí nevědomí, ale v dynamickém slova smyslu existuje pouze jediné nevědomí.⁶²

„*Struktura osobnosti zahrnuje tři subsystemy, které se liší z hlediska podílu vědomí, předvědomí a nevědomí, mezi nimiž jsou dynamické vztahy, to znamená, že se neustále vzájemně ovlivňují.*“⁶³ Freud vyvinul strukturální model, pomocí kterého osobnost rozdělil na tři hlavní systémy, které jsou ve vzájemné interakci a řídí tak lidské chování. Tyto systémy pojmenoval Id, Ego a Superego.⁶⁴ Můžeme se domnívat, že se Freud nechal inspirovat Platonovým dílem *Faidros*, ve kterém Platon připodobňuje duši ke spřežení dvou koní. Vozataj (rozum) řídí oba koně, kdy jeden z nich je temperamentní, avšak poslušný (duch) a druhý kůň je nezkrotný a divoký (chuť).⁶⁵ Toto Platonovo pojetí je jistou předzvěstí analýzy osobnosti ve Freudově pojetí, která je tvořena na základě Idu, Ega a Superega.

1.3.1 ID

Id je psychično, které se chová jako nevědomí, tvrdí Freud. Id náleží pudu, jenž determinuje své uplatnění ve smyslu principu slasti, a tudíž se projevuje impulzivně, egocentricky a nároky na své vlastní uspokojení vyžaduje okamžitě.⁶⁶ Z Id se později vyvíjí Ego a Superego.⁶⁷ U dospělého člověka se Id projevuje ve fantazijních představách nebo ve snu.⁶⁸ Dle Freudových slov celý Id funguje na nevědomé úrovni.⁶⁹

1.3.2 EGO

Podle Freuda je Ego determinováno principem reality. Dítě prostřednictvím Ega dochází k závěru, že vše nemůže mít okamžitě a v takové míře, jak by si samo přálo. V důsledku toho usiluje o nahrazení principu slasti principem reality. Vnímání okolního světa

---

⁶² FREUD, *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*, s. 192-194.

⁶³ VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, s. 156.

⁶⁴ ATKINSON, *Psychologie*, s. 543.

⁶⁵ PLATON, *Faidros*, s. 43-47.

⁶⁶ FREUD, *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*, s. 200-201.

⁶⁷ ATKINSON, *Psychologie*, s. 543.

⁶⁸ VÁGNEROVÁ, *Psychologie osobnosti*, s. 156.

⁶⁹ ATKINSON, *Psychologie*, s. 544.

má na Ego stejný vliv, jako mají pudy vliv na Id.⁷⁰ Dítě zjišťuje, že své pudové potřeby vyvěrající z Id musí být prostřednictvím Ega přizpůsobeny realitě. Většina Ega se vyznačuje především nevědomou částí a jen povrchově je předvědomá a vědomá.⁷¹

„Tlaky v močovém měchýři a střevech musí počkat, dokud člověk nedojde na záchod. Určité impulzy – například hraní s genitáliemi nebo agresivní chování vůči ostatním – mohou být potrestány. Ego jako nová část osobnosti se vyvíjí, když se dítě učí brát ohled na požadavky skutečnosti.“⁷²

1.3.3 SUPEREGO

Základem pro vznik Superega je výchova rodičů a vlastní bezmocnost a zároveň závislost dítěte vůči nim. Jedná se o proces internalizace morálního jednání.⁷³ Dítě jedná podle toho, co by dělat mělo a co dělat nesmí. Jeho jednání je posuzováno jako dobré nebo špatné. Jeho zvnitřněné morální stanovisko z něj vytváří ideu mravního jedince žijícího ve společnosti (tzv. ideální ego). V okamžiku, kdy dítě začlení do Superega požadavky svých rodičů, pak je schopno dostat své chování pod kontrolu.⁷⁴ Superego je ve větší míře nevědomé, jen z části je předvědomé a vědomé.⁷⁵

Superego má tendenci si uchovat charakter otce, a čím rychleji a intenzivněji byl oidipovský komplex vytěsňen (prostřednictvím společnosti jakožto autoritativní výchovou, vírou v náboženství, studiem atd.), tím přísnější bude mít vliv Superego na Ego v podobě svědomí. Superego bude působit jako kategorický imperativ.⁷⁶ V případě, že dojde k porušení norem Superega anebo dojde jen k pouhému impulzu o porušení, dostaví se úzkost, jež pramení ze strachu vůči ztrátě rodičovské lásky. Veškerý tento proces probíhá na nevědomé úrovni, dodává Freud.⁷⁷

Výše zmíněnými vztahy psychických aparátů Superega, Ega a Idu se Freud intenzivně zabýval, neboť byl přesvědčen, že jejich konfliktní povaha v dynamice duševního života

---

⁷⁰ FREUD, *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*, s. 201.

⁷¹ ATKINSON, HILGARD, *Psychologie*, s. 544.

⁷² Tamtéž, s. 543.

⁷³ FREUD, *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*, s. 207.

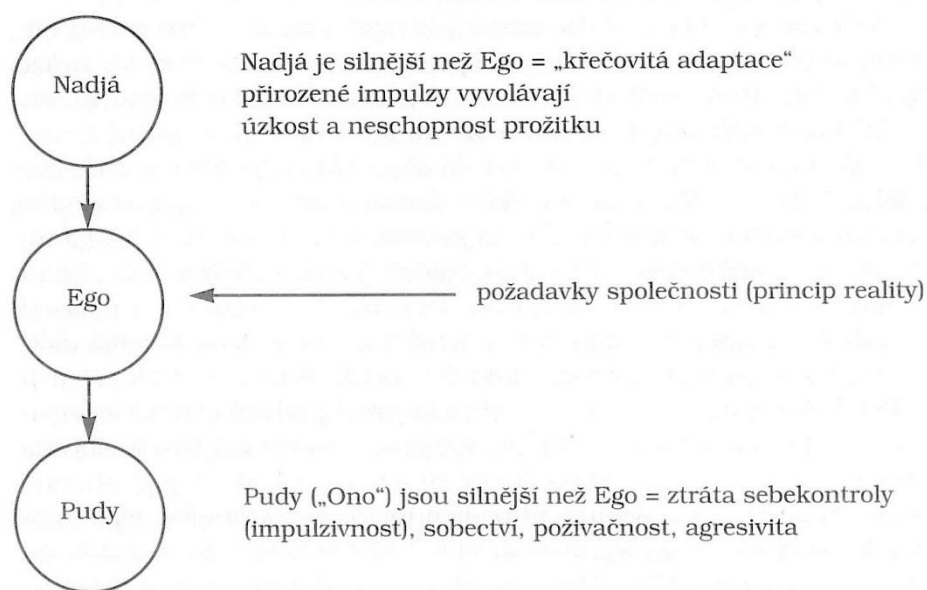
⁷⁴ ATKINSON, HILGARD, *Psychologie*, s. 543-544.

⁷⁵ Tamtéž, s. 544.

⁷⁶ FREUD, *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*, s. 207.

⁷⁷ ATKINSON, HILGARD, *Psychologie*, s. 544.

každého jedince vytváří ony nevědomé impulzy úzkosti, jejichž původ není jedinec sto popsat. Vzájemné působení vytváří různé formy úzkostí, které pak ze samotného nevědomí působí na jedince jako latentní nevědomé signály. Dynamika nevědomí má dvě základní roviny: úzkosti vznikají na základě konfliktů mezi třemi psychickými aparáty, anebo dochází k obraně před úzkostmi, které jsou potlačeny, ale následně se projeví jako nepochopitelné symptomy v životě člověka. Freud zmiňuje tři hlavní úzkosti: Superego je spojeno s pocitem viny, jenž pramení z morálních požadavků, Ego se nachází pod tlakem vnějšího prostředí a adaptace a Id, jehož potlačování pudových tendencí má za následek vznik neuróz.⁷⁸

Obr. 2. Struktura lidské psychiky.⁷⁹

V případě ochrany Ega před nežádoucími tendencemi pramenícími z Id doplnila Anna Freudová (1895-1982) teorii svého otce dílem *Já a obranné mechanismy* z roku 1936. Veškerý tento proces obranných mechanismů funguje na nevědomé úrovni daného jedince.⁸⁰ Mezi obranné mechanismy patří vytěsnění, regrese, reaktivní výtvar, izolace, popření události, projekce, introjekce, obrat proti vlastní osobě, zvrát v opak a sublimace.⁸¹ Freudová v případě obranného mechanismu vytěsnění upozorňuje na skutečnost, že vytěsnění je nejúčinnější, ale nejvíce nebezpečný obranný mechanismus. Vytěsnění prostřednictvím vědomého Já zadrží či odvrátí představu nebo afekt na nevědomé úrovni a v důsledku tohoto

⁷⁸ NAKONEČNÝ, M., *Psychologie*, s. 511.

⁷⁹ Tamtéž, s. 510.

⁸⁰ HUNT, *Dějiny psychologie*, s. 195.

⁸¹ FREUDOVIČOVÁ, A., *Já a obranné mechanismy*, s. 36.

obranného mechanismu dochází u jedince k projevu symptomů. Naopak nejvhodnějším obranným mechanismem dle Freudové je sublimace. Prostřednictvím sublimace dochází k přesunu pudového cíle k vyšším sociálním hodnotám.⁸²

---

⁸² FREUDOVI, A., *Já a obranné mechanismy*, s. 41.

2. CARL GUSTAV JUNG (1875-1961)

Zdroj:<http://soultherapynow.com/articles/carl-jung.html>

Švýcarský psychiatr Carl Gustav Jung je zakladatelem analytické psychologie, která výrazně ovlivnila psychologickou vědu a mimo jiné zapůsobila na oblast literatury a umění.⁸³

Carl Gustav Jung byl studentem Sigmunda Freuda, s nímž dlouhá léta spolupracoval. Freud jej považoval za korunního prince psychoanalytického hnutí, neboť do Junga vkládal velké naděje a vnímal jej jako svého nástupce.⁸⁴ Později se však Jung s Freudem rozešel na základě názorové neshody,⁸⁵ ale i přesto si nadále Freuda vážil. Jung se dostával k problematice nevědomí pomalu a systematicky: byl ovlivněn starší studií

Theodora Flournoye (1854-1920), jenž se

zabýval pozorováním média, jímž byla Catherine Mullerová, která ve stavech vytržení líčila své minulé životy. Později se Jung dozvěděl o existenci disociovaných nevědomých prvků v práci Hélyne Preiswerkové, které jsou podobné nevědomě utkvělým myšlenkám Pierra Janeta. Jung si spojil tyto myšlenky do kontextu s Theodorem Ziehenem a jeho „emocionálně nabitým kontextem představ“, který znamenal souhrn výsledků nepříjemných asociací dané zkoumané osoby. Ve Freudově *Výkladu snů* Jung zas objevuje pojmy „potlačená přání“ a „traumatické vzpomínky“. Po studiích Jung působil na psychiatrické klinice, kde pracoval se schizofreniky, jimž věnoval velkou pozornost. Tento složitý proces sběru informací a zkušeností dopomohl Jungovi začít se zabývat problematikou nevědomí.⁸⁶

Jungovo asociační experimenty přinesly opravdové empirické důkazy o existenci a intenzitě nevědomých komplexů a mimo jiné svojí prací se schizofrenními pacienty rozšířil

⁸³ DRAPELA, V., *Přehled teorií osobnosti*, s. 31.

⁸⁴ PLHÁKOVÁ, *Dějiny psychologie*, s. 191.

⁸⁵ STEVENS, A., *Jung*, s. 25.

⁸⁶ Tamtéž, s. 17-20.

psychoanalytické pojmy do oblasti, která již byla mimo Freudův okruh působnosti.⁸⁷ Jung předložil vlastní model lidské osobnosti, v němž popsal nevědomé procesy a jejich vliv na lidské jednání.⁸⁸

2.1 LIBIDO

Pojem libido Jung převzal od Freuda, které však nevnímá jako energetickou komponentu determinovanou sexuálním pudem.⁸⁹ „*Můj rezervovaný postoj vůči sexuální teorii, který jsem zaujal v předmluvě ke své Psychologii dementiae praecox při všem uznání Freudem uvedených psychických mechanismů, byl diktován tehdejší situací teorie libida, jejíž pojetí mi nedovolovalo pomocí jednostranně sexualistické teorie vysvětlit funkční poruchy, které se týkají oblasti jiných pudů stejně silně jako oblasti sexuality. Místo sexuální teorie, zastávané Třemi pojednáními, se mi zdálo být vhodnější energetické pojetí.*“⁹⁰ Jung vnímá libido jako psychickou energii obecně. Libido je životní energie, jež se vyskytuje v psychickém aparátu a proudí mezi vědomím a nevědomím, tvrdí Jung. Přesuny libida jsou založeny na napětí mezi protiklady. Psychická energie proudí z vědomí do nevědomí, a čím větší je mezi nimi rozdíl, tím větší napětí vzniká. Vše pomine v okamžiku, kdy dojde k vyrovnání.⁹¹ „*Libido je appetitus ve svém přirozeném stavu. Z evolučního hlediska jsou to tělesné potřeby jako hlad, žízeň, spánek, sexualita a emocionální stavy, afekty, které tvoří podstatu libida. Všechny tyto faktory mají své diferenciace a svá nejjemnější rozvětvení v nesmírně složité lidské psyché.*“⁹² Jung nepochybuje o tom, že by i ty nejvyšší diferenciace původně vznikly z jednodušších raných forem.⁹³

Dále Jung poukazuje na oblast fyziky a chemie, která ovlivnila Freuda v jeho pojetí teorie libida. Jung říká, že pud je tajemným projevem života, který se vyznačuje zčásti psychickým a zčásti fyziologickým charakterem. Pud je dle Jungových slov jednou z nejkonzervativnějších funkcí psyché a je velmi obtížné jej změnit, pokud to tedy vůbec

---

⁸⁷ STEVENS, *Jung*, s. 25.

⁸⁸ VÁGNEROVÁ, *Psychologie osobnosti*, s. 163-164.

⁸⁹ PLHÁKOVÁ, *Dějiny psychologie*, s. 192.

⁹⁰ JUNG, C. G., *Symbol a libido*, s. 189.

⁹¹ PLHÁKOVÁ, *Dějiny psychologie*, s. 192.

⁹² JUNG, *Symbol a libido*, s. 189.

⁹³ Tamtéž, s. 189.

možné je, dodává.⁹⁴ „Nevědomí je ona psýché, jež z denního jasu duchovně a mravně čistého vědomí sahá dolů do onoho nervového systému, který označujeme jako sympatikus...“⁹⁵ Jung je přesvědčen, že psýché má funkci autoregulačního systému, kdy libido koexistuje s účelovostí. Libido samo rozhoduje o tom, kdy je ho zapotřebí, aby psýché byla zdravá.⁹⁶ Jung dodává, že libido má vlastní přirozený gradient a přirovnává jej k vodě, která má-li proudit, musí mít spád.⁹⁷

2.2 NEVĚDOMÍ A STRUKTURA OSOBNOSTI

Osobnost je v pojetí Junga samostatný systém, není uzavřený, neustále se rozvíjí, a tudíž mění. V nevědomí se vyskytuje potenciál, který aby mohl být rozvíjen a efektivně využit, musí mezi vědomím a nevědomím existovat jistý vztah. V důsledku toho dochází v psychickém aparátu mimo jiné k zajištění rovnováhy osobnosti.⁹⁸

Jung své pojetí modelu osobnosti tvoří na základě kolektivního nevědomí, osobního nevědomí a vědomí neboli vědomého Já.⁹⁹

2.2.1 RASOVÉ NEVĚDOMÍ

Jung předkládá teorii rasového nevědomí, ve kterém předpokládá, že v nevědomí člověka se vyskytují vzpomínky jeho předků, které se přenášejí z generace na generaci. Jung tím poukazuje na skutečnost, že člověk není determinován pouze tělesnými vlastnostmi předků, ale také jejich vzpomínkami.¹⁰⁰

2.2.2 OSOBNÍ NEVĚDOMÍ

Osobní nevědomí se od kolektivního nevědomí významně liší. Jung říká, že osobní nevědomí obsahuje vytěsněné obsahy včetně veškerého materiálu, jenž nedosahuje hodnoty

---

⁹⁴ PLHÁKOVÁ, *Dějiny psychologie*, s. 194.

⁹⁵ JUNG, C. G., *Archetypy a nevědomí*, s. 117.

⁹⁶ SHARP, D., *Slovník základních pojmů psychologie C. G. Junga*, s. 85.

⁹⁷ Tamtéž, s. 85.

⁹⁸ PLHÁKOVÁ, *Dějiny psychologie*, s. 164.

⁹⁹ DRAPELA, *Přehled teorií osobnosti*, s. 33.

¹⁰⁰ HARTL, HARTLOVÁ, P., H., *Velký psychologický slovník*, s. 348.

prahu vědomí. A dále se v osobním nevědomí vyskytuje to, co se psychickým stalo podprahově a to včetně smyslových vjemů subliminálního původu.¹⁰¹

Do jisté míry je osobní nevědomí povrchovou částí nevědomí a je osobní povahy. Jedná se tedy o vrozenou složku, která determinuje každou osobnost jako originální a tudíž nenahraditelný subjekt. Obsahy osobního nevědomí jsou ve své podstatě komplexy citově zabarvené a tvoří osobní intimitu každého člověka ve smyslu duševního života.¹⁰²

2.2.3 KOLEKTIVNÍ NEVĚDOMÍ

Jung se střetává s nevědomím prostřednictvím Freuda, který tvrdí, že sny jsou královskou cestou do nevědomí. Jung nejprve přijímá Freudovu teorii, že se ve spánku osvobozují zakázaná přání, která usilují o proniknutí skrz cenzuru - předvědomí do vědomí a že se jedná o ta zakázaná přání, která jsou bazálně sexuální povahy. Avšak později se Jung od Freudovy teorie odklání a přichází s vlastním pojetím snu včetně problematiky nevědomí. Jung analyzuje sen více do hloubky a přichází s názorem, že hlubší zdroj snu se týká evoluční teorie. Říká, že původ snu je nutno chápat v širším pojetí, neboť sen se dotýká základních otázek týkajících se samotné lidské existence. Jung na rozdíl od Freuda nepojímá sen dogmaticky, nýbrž skromně. Sám tvrdí, že neví, proč sen vzniká a nemá žádnou teorii hovořící o snu. Sám však říká, že evoluční teorie snu je kolektivní nevědomí.¹⁰³

Kolektivní nevědomí je neuvědomovaná součást psychické výbavy každého člověka.¹⁰⁴ Jedná se o hlubší vrstvu nevědomí, která nemá individuální charakter, ale je identická všem lidem s jistým omezením stejně.¹⁰⁵ Každá osobnost disponuje kolektivním nevědomím, v němž je obsaženo paralelní tvoření představ, případně se jedná o univerzální a identické struktury psyché. Tyto zmíněné struktury Jung nazval archetypy.¹⁰⁶ To znamená, že archetypy jsou obsahy kolektivního nevědomí.¹⁰⁷ Archetypy se projevují ve snech¹⁰⁸ a jsou typické svým numinózním působením. V praktickém životě se jejich působení odráží tak, že

---

¹⁰¹ SHARP, *Slovník základních pojmů psychologie C. G. Junga*, s. 107.

¹⁰² JUNG, *Archetypy a nevědomí*, s. 98.

¹⁰³ STEVENS, *Jung*, s. 106-108.

¹⁰⁴ HARTL, HARTLOVÁ, *Psychologický slovník*, s. 356.

¹⁰⁵ JUNG, *Archetypy a nevědomí*, s. 98.

¹⁰⁶ JUNG, *Symbol a libido*, s. 220.

¹⁰⁷ JUNG, *Archetypy a nevědomí*, s. 98.

¹⁰⁸ HARTL, HARTLOVÁ, *Psychologický slovník*, s. 356.

jedinec je archetypy uchvácen podobně, jako je tomu v případě instinktů.¹⁰⁹ Jung říká, že archetyp se ve své podstatě jeví jako nevědomý obsah, jenž se na základě uvědomění a vnímání mění ve smyslu individuálního vědomí, ve kterém se objevuje.¹¹⁰

„Kolektivní nevědomí se vyvinulo během celého historického i prehistorického vývoje lidstva, ale jeho kořeny sahají až k subhumánním předkům člověka. Již tito tvorové se setkávali se základními skutečnostmi našeho světa: se světlem a tmou, s rozením dětí, s nemocí, stářím a smrtí, radostí a smutkem, věrností a zradou, láskou a nenávistí, mužstvím a ženstvím, něhou a krutostí, bděním a snem atd. Schopnost vypořádat se se základními lidskými zkušenostmi způsobem, který pomáhal žít, se stala součástí lidské dědičnosti ve formě archetypů.“¹¹¹

Kolektivní nevědomí je determinováno dědičností, evolucí. Jádrem kolektivního nevědomí jsou instinkty, které jsou podmíněny geneticky a pomocí nich je jedinec schopen dané tendence prožívat a na základě jich jednat daným způsobem. Právě tyto tendence Jung pojmenoval archetypy. Vliv archetypů na lidský život má podobu vědomého jednání na základě vzniku komplexních představ, které vstupují do fantazijních představ a snů, pohádek a mýtů a do náboženských a filozofických systémů.¹¹² Zatímco Freud ve své teorii vnímá nevědomí jako hrozbu pro vědomé Ego jedince, Jung představuje své kolektivní nevědomí jako možný zdroj moudrosti v životě člověka.¹¹³ Jistým partnerem kolektivnímu nevědomí se dle Jungových slov stává jiná složka osobnosti, kterou je vědomé Já neboli Ego.¹¹⁴

Archetypy jsou uschovány v kolektivním nevědomí jako mnohá tajemství zděděná od předků. Jedná se o původní jádra prapůvodních představ, které jsou spjaty s přírodními jevy a tendencemi, jež jsou nabitě intenzivním emočním obsahem. Archetypy obsahují jádro představy, významu či vzorce chování. Jung říká, že archetypy jsou samy o sobě nevědomé obrazy instinktů a dodává, že jinými slovy archetypy představují základní vzor instinktivního chování. Jung poukazuje na to, že instinkty jsou pudové síly, které jsou specificky formované a že ještě před svým uvědoměním následují své inherentní cíle. Lidská aktivita jedince je tedy

---

¹⁰⁹ JUNG, *Symbol a libido*, s. 220.

¹¹⁰ JUNG, *Archetypy a nevědomí*, s. 100.

¹¹¹ ŘÍČAN, *Psychologie*, s. 233.

¹¹² Tamtéž, s. 233.

¹¹³ DRAPELA, *Přehled teorií osobnosti*, s. 34.

¹¹⁴ ŘÍČAN, *Psychologie*, s. 234.

determinována instinkty, aniž by byly brány ohledy na vědomý rozum a jeho racionální motivaci.¹¹⁵ Pojem archetyp přejal C. G. Jung od křesťanského učence sv. Augustina.¹¹⁶

„Tak jako fyzik zkoumá vlny a částice či biolog geny, psycholog má podle Junga zkoumat kolektivní nevědomí a jeho funkční jednotky, takzvané archetypy. Archetypy jsou „všem společné identické struktury“, které dohromady vytvářejí „archaické dědictví lidstva“.“¹¹⁷

Jung vytyčuje určité archetypy, které se osamostatnily a působí na psychiku jedince jako nezávislé entity.¹¹⁸

Persona. Původně se jedná o masku, kterou v antickém divadle nosili herci. Jung ji přirovnává k adaptačnímu systému, jenž na základě reálného světa determinuje lidské chování a přizpůsobuje jej. Takřka každé povolání má svoji charakteristickou personu, říká Jung a dodává, že se o personě dá říci, že se jedná o někoho, kým vlastně není, ale ostatní lidé se o něm domnívají, že jím skutečně je.¹¹⁹ Animus a anima. V nevědomí muže se vyskytuje femininní stránka (Anima) a v nevědomí ženy působí maskulinní stránka (animus). Oba archetypy působí v nevědomí jedince duálně jakožto dvojice protikladů (syzygie) a mají významný vliv na vztahy mezi ženami a muži.¹²⁰ Jedná se tedy o nevědomý faktor, který nese zodpovědnost za mechanismy projekce. Duševní oblast v případě syna zahrnuje imago matky, ale také dcery, sestry a milenky či nebeské milenky. Muž animu nejprve nachází ve své matce, později ji však hledá u jiných žen. Anima je představitelem samotného života.¹²¹ Stín. Jedná se o archetyp, jenž symbolizuje animální stránku v každém člověku. Jedná se o tendenci, která se vztahuje k primitivním formám života, je typická pro naše zvířecí předky. Jung tvrdí, že všechny lidské bytosti nosí vnější nátěr civilizace na zvířeti, které se pod civilizační vrstvou nachází. Stín představuje skutečnou podstatu člověka, jeho opravdovou povahu. Stín je odvrácenou stranou vlastní povahy a mělo by se s ním tak zacházet, říká Jung. Podobně jako Freud hovoří o pudové složce osobnosti, stejně tak je možné rozumět Stínu v pojetí Junga.¹²² Komplex. Jung označuje komplexy jako základní stavební bloky psýché,

---

¹¹⁵ JUNG, *Archetypy a nevědomí*, s. 149.

¹¹⁶ DRAPELA, *Přehled teorií osobnosti*, s. 35.

¹¹⁷ STEVENS, *Jung*, s. 48.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 35.

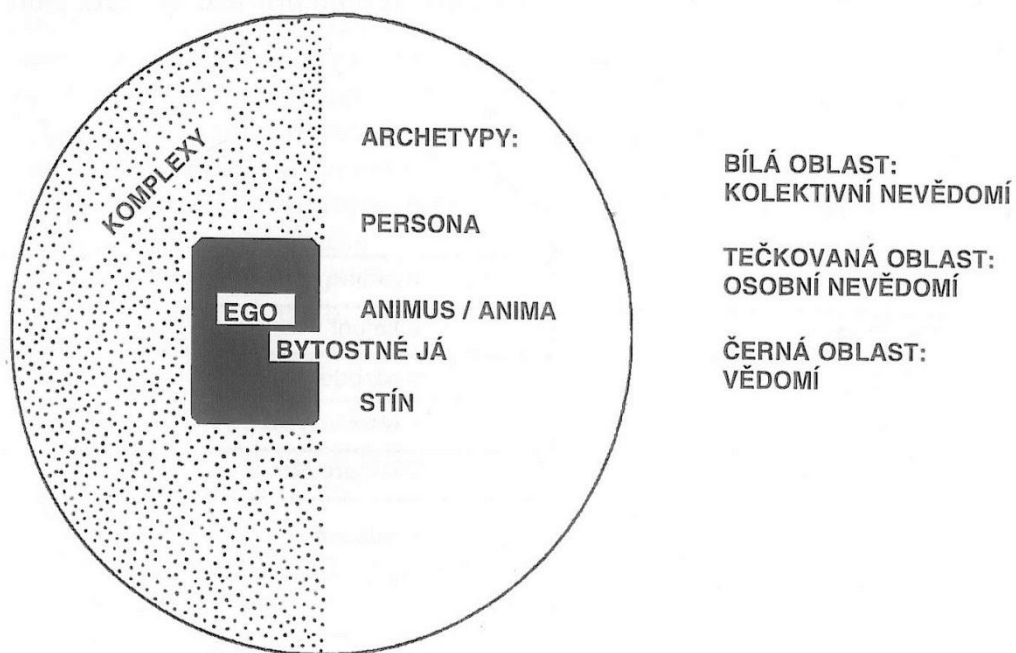
¹¹⁹ JAFFÉ, A., *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga*, s. 385.

¹²⁰ STEVENS, *Jung*, s. 73.

¹²¹ SHARP, *Slovník základních pojmů psychologie C. G. Junga*, s. 18-19.

¹²² DRAPELA, *Přehled teorií osobnosti*, s. 36.

kteře jsou zdrojem veškeré lidské emotivity. Komplexy nejsou negativního původu, ovšem jejich vliv často mívá negativní důsledek.¹²³ Lidé mají z komplexů mnohdy strach a snaží se je pomocí vědomí potlačovat do nevědomí, přičemž Freud tento jev pojmenoval jako vytěsnění.¹²⁴ Prostřednictvím komplexů jsme schopni si něco přát nebo cokoli udělat. Z hlediska formální stránky Jung říká, že komplexy jsou představy s intenzivním emočním nábojem, které se v průběhu věků nashromáždily v blízkosti archetypu matky a otce.¹²⁵ Jung na komplexy klade velký důraz, neboť říká, že královskou cestou do nevědomí nejsou sny, nýbrž komplexy, jež způsobují sny a symptomy. Komplexy Jung vysvětluje jako předměty vnitřní zkušenosti, kterých člověk nemůže pouze nahlédnout, ale musí je prožít. Samy komplexy ovlivňují v životě člověka to, zdali bude šťastný či naopak a v negativním důsledku mohou jedinci zapříčinit i duševní onemocnění.¹²⁶ „Komplexy jsou totiž vskutku vlastně živé jednotky nevědomé psýché, jejíž existenci a povahu můžeme především poznat jejich prostřednictvím.“¹²⁷

Obr. 3. Struktura osobnosti v pojetí Carla Gustava Junga.¹²⁸

¹²³ SHARP, *Slovník základních pojmů psychologie C. G. Junga*, s. 76.

¹²⁴ JUNG, *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*, s. 255.

¹²⁵ SHARP, *Slovník základních pojmů psychologie C. G. Junga*, s. 76-77.

¹²⁶ JUNG, *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*, s. 253.

¹²⁷ Tamtéž, s. 254.

¹²⁸ DRAPELA, *Přehled teorií osobnosti*, s. 33.

Dle Junga je osobnost složena ze čtyř hlavních subsystémů, kterými jsou: Kolektivní nevědomí, osobní nevědomí, Ego neboli vědomé Já a bytostné Já, jenž spojuje vědomí a nevědomí.¹²⁹

Bytostné Já hraje v Jungově problematice nevědomí významnou roli, neboť samo bytostné Já vstupuje do existence jako komplexní kvantita, která je utvářena z jedné části inherentními dispozicemi neboli charakterovými komponentami a z části druhé je utvářena z jistých částí nevědomých podnětů včetně průvodních fenoménů. To znamená, že bytostné já je z poloviny vědomé a z druhé poloviny nevědomé. Jung poukazuje na skutečnost, že lidská důvěra ve vlastní vědomí je značně omezená a dodává, že díky svému omezení jsou lidé přesvědčeni, že své Já znají. Lidé však znají pouze vlastní vědomé obsahy, nikoli však vlastní obsahy nevědomí. Hlavní problém spočívá v přehlížení skrytých duševních skutečností. Jung uvádí příklad, že lidé svoji psýché neznají asi tak stejně, jako průměrná osoba nezná vlastní anatomickou strukturu a fyziologické funkce svého těla.¹³⁰

Proces individuace je založen na diferenciaci Já od komplexů, které pramení v osobním nevědomí. Jedná se především o personu, stín a animu nebo anima. Je-li Já dostatečně silné, je schopno s archetypy a dalšími obsahy nevědomí navázat vztahy objektivního charakteru, aniž by došlo ke vzájemné identifikaci. Ovšem pro Já je obtížné, aby se ztotožnilo s bytostným Já, neboť Já se považuje za samotné centrum psýché¹³¹ (psýché Jung vnímá jako osobnost, samostatnou soustavu).¹³² Identifikace Já s bytostným Já je založena na dvou způsobech projevu: v prvním případě se bytostné Já přizpůsobí Já, které se na základě této skutečnosti dostane do područí nevědomí. V druhém případě je tomu naopak: Já se asimiluje ve prospěch bytostného Já a v důsledku toho dochází k jeho nadprůměrnému zdůraznění.¹³³

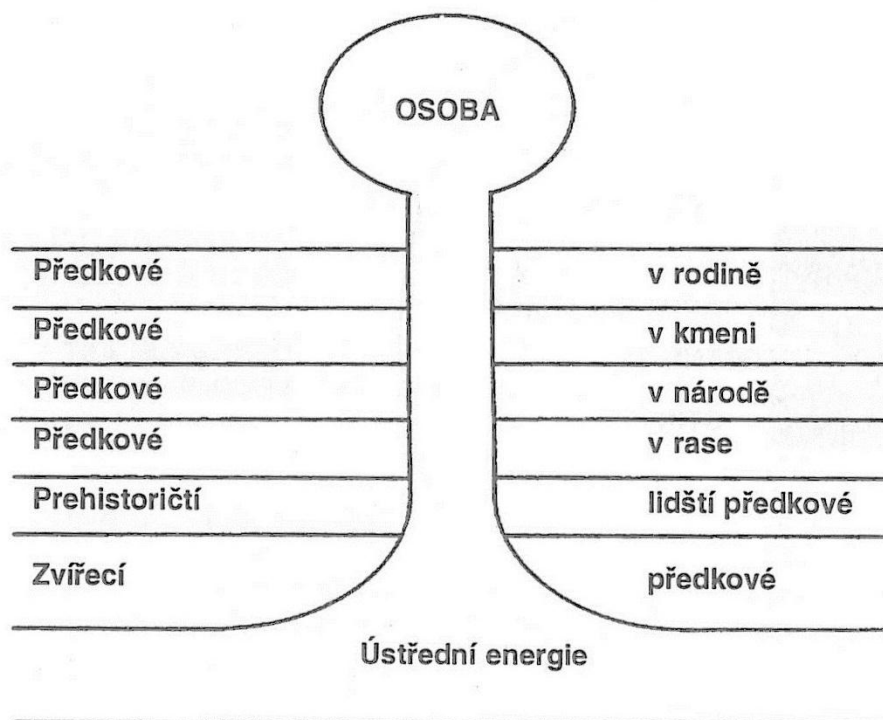
¹²⁹ DRAPELA, *Přehled teorií osobnosti*, s. 33.

¹³⁰ SHARP, *Slovník základních pojmů psychologie C. G. Junga*, s. 69-70.

¹³¹ Tamtéž, s. 70.

¹³² DRAPELA, *Přehled teorií osobnosti*, s. 32.

¹³³ SHARP, *Slovník základních pojmů psychologie C. G. Junga*, s. 70.

Obr. 4. Ústřední energie (libido) vplývá do psýché.¹³⁴

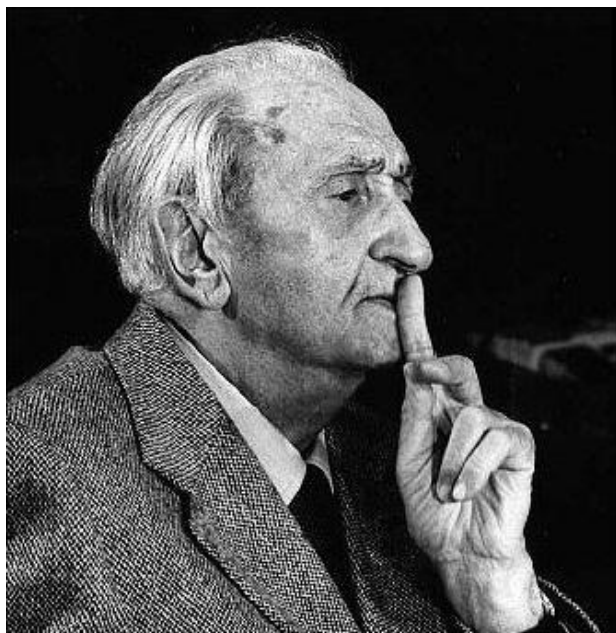
Je zřejmé, že Jung pojímá člověka jako nevědomě determinovanou bytost, na jejímž počátku se nachází bezedná energie, ze které vyvstala individuální psýché a oddělila se od ní. Ústřední energie je nevědomého původu, vplývá do samotné psýché na základě posloupnosti vrstev předků. Již zmíněné vrstvy obsahují zvířecí předky stejně tak, jako je tomu v případě prehistorických a historických předků daného jedince – jedná se tedy o jeho etnickou skupinu, národnost, kmen a také rodinu.¹³⁵ „Stejně jako velká řeka ve své deltě ukládá usazeniny z mnoha územních oblastí, tak i ústřední energie přenáší zkušenosti mnoha generací předků do psýché. Vyvrcholením tohoto procesu je vznik jedinečné osoby.“¹³⁶ Jung tímto tvrzením mimo jiné poukazuje na význam genetické determinace osobnosti.

¹³⁴ DRAPELA, *Přehled teorií osobnosti*, s. 34.

¹³⁵ Tamtéž, s. 34.

¹³⁶ Tamtéž, s. 34.

3. LEOPOLD SZONDI (1893 - 1986)

Mezi významné osobnosti hlubinné psychologie dvacátého století patří maďarský psychiatr Leopold Szondi. Zabýval se problematikou osudu a otázkou nevědomí, která s osudem neodmyslitelně souvisí. Szondi vytvořil vývojově nejmladší směr hlubinné psychologie, který nazval analýza osudu (Schicksalanalyse), resp. psychologii osudu (Schicksalspsychologie). Usiloval o to, aby z mysticko-okultních praktik osudu vytvořil skutečnou vědu o osudu, neboli *anankologii*. Jako lékař se zabýval

<http://tanyago2010.mybb.ru/viewtopic.php?id=393/>

endokrinologií a genetikou a dospěl k zajímavým závěrům. Aby se mohl zabývat osudem samotným, nejprve se musel zaměřit na

hereditu, která dle Szondiho sahá až do samotné hloubky lidského nevědomí.¹³⁷

Szondi je přesvědčen, že člověka je nutné zkoumat v trojdimenzionálním vztahovém systému, kterými jsou historie, život a osud – tzn. z hlediska rodinně historického, biologického a anankologického. V podrobnější definici lze tento systém vysvětlit tak, že dějiny představují nevědomou část bytí, kterou v minulosti prožili naši předkové. Život je žité bytí v přítomnosti a osud je pouze částí minulého (nevědomého) života předků a přítomného vlastního života, který si jedinec zvolil a přizpůsobil na základě svého Já.¹³⁸ „*Člověk je bytost, která je schopna prostřednictvím svého Já na základě své osobní volby mezi předanými možnostmi svých předků a faktickými možnostmi vlastního života volit a utvářet svůj osud.*“¹³⁹

¹³⁷ SZONDI, L., *Člověk a osud*, s. 5-7.

¹³⁸ Tamtéž, s. 9.

¹³⁹ Tamtéž, s. 9.

3.1 VZTAH NEVĚDOMÉ HEREDITY K JÁ

Nevědomá dědičnost má podstatný vliv na odolnost našeho Já. Osoby se slabým Já nejsou schopny žít svůj vlastní život, neboť jsou v nevědomém područí našich genů, které nás nutí žít určitým způsobem. Tento způsob života Szondi nazývá nucený osud. Nucený osud je determinován rodinným nevědomím, resp. osudem. Szondi pokládá otázku, zda je toto nevědomé opakování minulosti bez Já v životě osud. Jeho odpověď zní, že život bez Já nebo se slabým Já, je pouhé vegetování v rodinném nevědomí a tudíž bez osudu.¹⁴⁰ *Jen ten, kdo je schopen volby a tudíž volí, má vlastní osobní osud.*¹⁴¹

3.1.1 HLAVNÍ SMĚRY ANALÝZY OSUDU

Chceme-li se zabývat tím, jaký má nevědomí vliv na osud, musíme se zaměřit na analýzu osudu a přistupovat k ní z analytického, dialektického a syntetického hlediska, říká Szondi. V úvahu přicházejí tyto hlavní části osudu:

1. Zděděný osud neboli nucený osud (Erbschicksal, Zwangs - Schicksal)
2. Osud Já neboli osud volený (Ich – Schicksal, Wahlschicksal)
3. Charakterový osud (Charakter - Schicksal)
4. Mentální osud (Mental - Schicksal)
5. Sociální osud (analýza životního prostředí člověka, Sozial - Schicksal)
6. Pudový a afektový život (Trieb - und Affekt schicksal)
7. Duchovní osud (Geistesschicksal)

Problematiku zděděného, neboli nuceného osudu jsme již vysvětlili v předchozí kapitole.

Jáský osud – analýzu Já Szondi vysvětluje na základě toho, čím vším bylo v průběhu času Já a jaký na něj mělo vliv lidské nevědomí. *„Zastáváme názor, že všechno, co se v průběhu času pokaždé objevuje v pojmu Já jako předmět, jako funkce nebo znak Já, je třeba stále chápat jako uvědomování a objektivizování nevědomých procesů, jako projekci kolektivních procesů z nevědomí, a proto brát vážně všechny druhy právě se vynořujících*

---

¹⁴⁰ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 13.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 13.

určení pojmu, tzn. akceptovat je jako duševní skutečnosti.“¹⁴² Szodni říká, že Já má skutečně hluboký vztah k Bohu, k duchu, ale zároveň k tělesné pudové přirozenosti, k všemoci i bezmoci, k úsudku a k paměti, jakožto nositeli minulosti. Já je úzce spjato s jednotlivými funkcemi, s libidózními a též nelibidózními pudy, s mužskostí a ženskostí a samozřejmě také s vědomím a nevědomím. V psýché existují protikladné impulsy, snahy a představy, které jsou v neustálém pohybu. Je to touha po schopnosti se všemocně rozšířit jako Bůh (egodiastola) a zároveň existovat v omezení jako člověk (egosystola). Koexistovat jako muž a žena zároveň a dosáhnout tak pohlavní dokonalosti. Jeví se jako touha po objektivizování a subjektivizování jakéhokoli vnitřního duševního procesu. Je to však především touha po uvědomění nevědomých procesů a naopak učinit z vědomých faktů nevědomé. Já obsahuje podle Szondiho tyto páry protikladů: všemoc - bezmoc, duch - příroda, nevědomí – vědomí, svět subjektu - svět objektu, ženství – mužství. Takřka všechny tyto duševní páry protikladnosti jsou v člověku navzájem ve spojení a vzájemně se doplňují – tedy koexistují a kooperují. Já je však jakýsi most všech duševních protikladností mezi světem božským a světem pozemským: Já je pontifex oppositorum. Všechny tyto protipóly jsou však možností volby našeho Já, kdy zprostředkovatelem pro danou volbu je již zmíněný pontifex oppositorum. Lidskostí Jáského bytí je počátek a konec existence. Bytí bez Já je pouhé animální, rostlinné bytí, dokonce to může být pouhé bytí podobné věci či kamenu.¹⁴³

Podle Szondiho je charakterový osud tvořen naším Já a naše Já svůj charakter vtisklo a zformovalo do osobnosti. Charakter je ve své niterní podstatě produktem introjekce našeho Já.¹⁴⁴

V našem rodinném nevědomí se vyskytují předci, kdy každý z nich byl rozdílné a často protikladné mentality oproti ostatním. Na základě této skutečnosti se tvoří mentální osud. Mentalita jednoho předka má možnost pudit osud potomka k určitému způsobu myšlení. Potomkovo Já si nejprve musí uvědomit své vlastní protikladné možnosti chápání, rozvažování a myšlení svých rozmanitých předků a teprve až poté Já může uskutečnit své svobodné myšlení, chápání a uvažování.¹⁴⁵

---

¹⁴² SZONDI, *Člověk a osud*, s. 14-15.

¹⁴³ Tamtéž, s. 14-17.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 18.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 18-19.

Sociální osud je determinován sociální vrstvou, do které se člověk jednoduše rodí a jinou si zas později svobodně vybírá. Často však člověk nevědomě tíhne k jedincům, kteří mají stejný či podobný genofond.¹⁴⁶

V pudovém a afektivním osudu se Szondi zabývá vztahem nevědomí k instinktům a pudům: instinktivní chování je determinováno vrozenými reakcemi, jakožto chování, či pohyb.¹⁴⁷ V čím nižší vývojové řadě se živočich nachází, tím dokonalejší instinkty má. Instinkty živočicha jsou přísně stanoveny a jen tyransky řídí jeho život do nejmenších detailů. Je-li živočich disponován dokonalými instinkty, pak rozum není zapotřebí. Instinktivní kroky u zvířete jsou nevědomé. Čím dokonalejší instinkty jsou, tím menší je adaptace na změnu prostředí. Oproti tomu život živočichů na vyšší úrovni je řízen nedokonalými instinkty neboli pudy.¹⁴⁸ Pud lze chápat jako energii či cílenou činnost (dokonce až nutkavou činnost), která pramení ze základních životních potřeb, jako jsou např. hlad, vyměšování, sex aj.¹⁴⁹ Vyšší živočichové jsou obdařeni rozumem, osobním učením, vzpomínkami, nácvikem a zkušeností a na základě tohoto faktu dochází k oslabení instinktů a následnému vzniku pudů.¹⁵⁰

3.1.2 ČLOVĚK

Je vybaven těmi nejméně dokonalými instinkty, a přesto je nejlépe adaptabilní živočich na světě. Je tedy vybaven pudy, které jsou řízeny nevědomými neboli tzv. latentními pudovými energiemi. Dokonalé instinkty, které člověka řídily, byly u člověka svrženy vznikem Já. Pudový život člověka je v důsledku toho produktem zkřížení potřeb a funkcí Já. Na základě pudu Já si člověk uvědomuje své nevědomé potřeby, čímž se od instinktivního života zvířat liší (neboť jak již bylo zmíněno, jejich instinktivní aktivity pramení z nevědomí). Člověk je prostřednictvím uvědomění svých potřeb schopen jednu potřebu přijmout a druhou odmítnout – touto cestou rozhodování volí jedinec lidštější cestu k uspokojení. Szondi hovoří o socializaci, sublimaci pudů (Freud) a v některých případech též o humanizaci.¹⁵¹ Freud ovšem zmiňuje pojem libido, kdy jsou proměny pudů vysoce radikální, tato pudová vzrušení se mění v úzkost, obracejí se proti člověku a vyvolávají u člověka mnohá psychická

---

¹⁴⁶ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 19.

¹⁴⁷ HARTL, HARTLOVÁ, *Psychologický slovník*, s. 232.

¹⁴⁸ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 20.

¹⁴⁹ HARTL, HARTLOVÁ, *Psychologický slovník*, s. 491.

¹⁵⁰ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 20.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 20-22.

onemocnění, např. neurózu. Tyto pudové výkyvy jsou způsobeny výchovou v dětství - přehnanou krutostí či nepřiměřenou láskou.¹⁵²

Analýza osudu tvrdí, že zdrojem pudů jsou geny, neboť pudové geny reprezentují zvláštní druh dědičných dispozic. Učení genealogie říká, že každý gen v nové generaci usiluje o znovuvytvoření dřívějšího stavu – tzn., že společným prvkem v pudech je snaha o znovudosažení nějakého dřívějšího stavu. Pudy obsahují nejpůvodnější radikály života, což jsou základní kvality, které byly biologicky v průběhu staletí ve své podstatě stále stejné, ahistorické. V pudovém systému je evidentní, že v pudovém životě daného jedince lze konstatovat „neustálý pohyb protikladných impulsů“ – Szondi hovoří o pudové dialektice, která hraje v osudu člověka velmi důležitou roli – vše probíhá na nevědomé úrovni.¹⁵³ „*Pudová dialektika je pohyb a priori na sebe napojených protikladných snah a potřeb, které určují všechno bytí a vývoj v pudovém a afektivním osudu jednotlivce.*“¹⁵⁴ Obdobně i Freud tvrdí, že pudové složky jsou vybaveny jistou podvojností, jež se nachází na čisté citové úrovni - jedná se o spojování či rozdělování pudů. Na straně jedné se nachází estetická něžnost, na straně druhé hrubá smyslnost. Každý jedinec je schopen své pudy spojovat či rozdělovat. V důsledku toho je člověk schopen složky své osobnosti spojovat a být tak integrovaný, být něžný a zároveň smyslný.¹⁵⁵

Dále Szondi uvádí duchovní osud. Filozofie společně s psychologií se doposud nezabývaly komplexním vztahem mezi osudem, Já a duchem. Lidé, kteří žijí v nějaké životní tísní, jsou ti, o kterých říkáme, že jsou nemocní na osud, resp. jsou to ti, kteří mají „poruchu osudu“. Na osud nemocný jedinec neumí řešit protikladnosti své pudové struktury a to zejména protikladnost mezi pudovou přirozeností a duchem. V takovém případě pak dochází k tomu, že jedinec se nechává hnát „genetickým nátlakem“ svých předků a stává se tak bezbrannou loutkou ve svárech genetiky. Bez Já a ducha se člověk poddává nucenému osudu (a nežije život svůj, nýbrž život předků). Pod nátlakem svých předků nevědomě opakuje jejich osudy – pokud se jednalo např. o sebevrahy, kriminálníky, vnitřně labilní jedince či melancholiky, schizofreniky nebo neurotiky, pak se takovým stane i on. Člověk je pak ve svém Já (a též duchovně) nemocný. Důsledkem onemocnění daného Já byla bezmoc vůči nevědomé moci (silné vůli) předků, pudů, sociálnímu a mentálnímu prostředí. Jedinec je

---

¹⁵² ČERNOUŠEK, *Sigmund Freud dobyvatel nevědomí*, s. 75, 78.

¹⁵³ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 20-22.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 22.

¹⁵⁵ ČERNOUŠEK, *Sigmund Freud dobyvatel nevědomí*, s. 117.

v tomto okamžiku nevědomě vláčen a je zcela bezmocný. Jedinec onemocněl tudíž z toho důvodu, že jeho Já ochromilo jednu ze svých nejdůležitějších funkcí – a to funkci víry.¹⁵⁶ Již samotný filozof, psycholog a zároveň psychiatr, Pierre Janet tvrdí, že vůle je utvrzující činnost duše a uskutečnění souhlasu či nesouhlasu je přímé:¹⁵⁷ „*Já chci jít a já jdu.*“¹⁵⁸

Funkce víry Já je schopna člověka smířit s jeho budoucností, odstranit obavy z ní a vytvořit tak z daného jedince bytost budoucnosti. Předběžnou podmínkou polidštění je smíření se se svým dědičným a pudovým osudem. Já není schopno svoji všemohoucnost unést. Úkolem všemohoucího Já je, aby se stalo bezbožným a bezduchým, neboť je to právě jeho vlastní všemohoucnost, která je schopna udělat z Já vlastního Boha.¹⁵⁹ „*Tragika všemohoucího Já-boha ale spočívá v tom, že musí neustále zápasit s antipodem – smrtí. Strach ze smrti a ateismus spolu navzájem důvěrně souvisejí. Oba jsou následky chybného rozdělení moci Já. Pro člověka existuje pouze jeden způsob dělby moci a způsobu bytí, se kterým je schopen uniknout temným nebezpečím všech osudových onemocnění. Tím je přenesení moci na vrchní, nehmotné, duchovní instance. Tento způsob přenesení moci má ale intraindividuální podmínku, že Já tuto svou funkci víry nezastaví, nýbrž projeví.*“¹⁶⁰

---

¹⁵⁶ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 25-26.

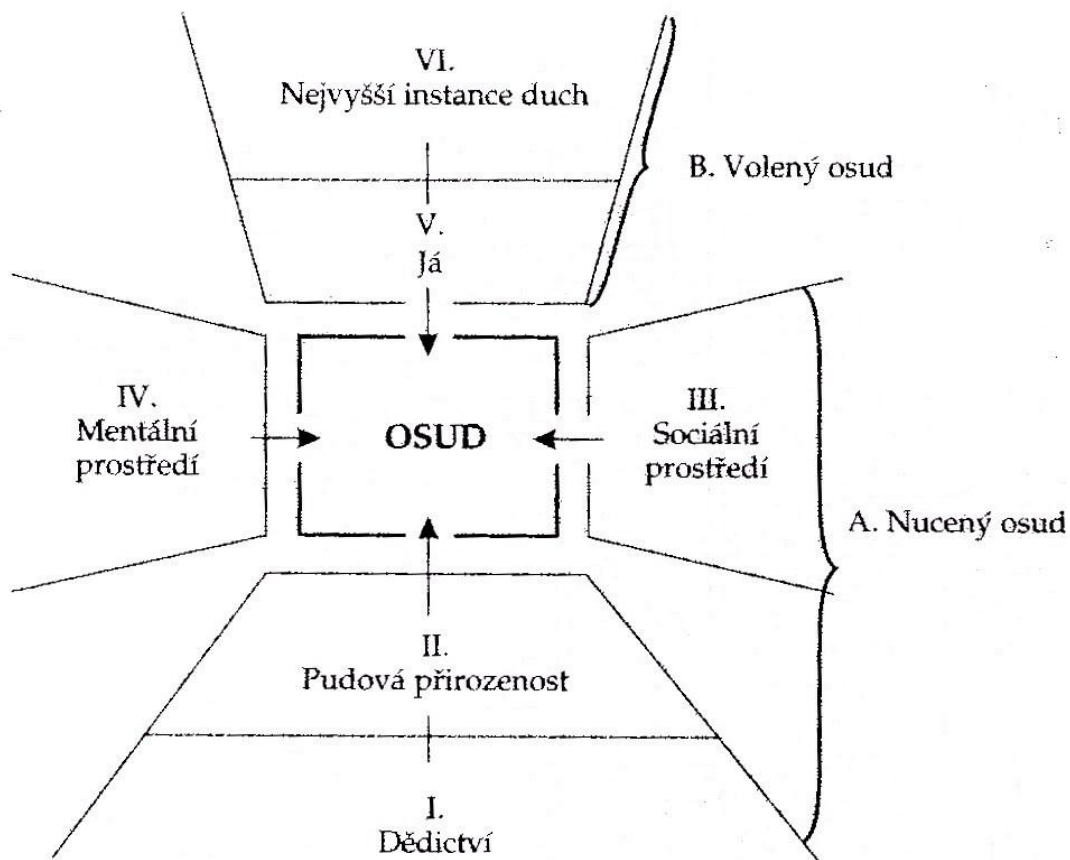
¹⁵⁷ Tamtéž, s. 26.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 26.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 26.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 26.

Schéma dialektické anankologie

Obr. 5. Schéma dialektické anankologie v pojetí Leopolda Szondiho.¹⁶¹

Osud je stejně jako Já neustále na cestě. Osud se neustále pohybuje mezi oblastmi dědictví předků, vlastní pudové přirozenosti, sociálního a mentálního prostředí a oblastí ducha. Pakliže Já ustrne (případně existence společnosti) v některé oblasti života, pak s ustrnutým Já ustrne i osud. Tzn., že osud je vymezen dialekticky. Aby byl osud zdravý, musí mít možnost a schopnost se otáčet a možnost být věčně na cestě, říká Szondi.¹⁶²

¹⁶¹ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 27.

¹⁶² Tamtéž, s. 28.

3.2 JAZYKY NEVĚDOMÍ

Učení o nevědomí je dle Szondiho závislé na těchto otázkách:

- Jak je možné odhalit duševní procesy, o kterých nic bezprostředně nevíme?
- Jak se projevují funkce a vlivy, které nám prokazují existenci nevědomí?

Szondi upozorňuje na tři přístupy k nevědomí, jež tvrdí, že nevědomí hovoří třemi jazyky: jazykem symptomů, symbolů a volby. Freudova psychoanalýza odpovídá na uvedenou otázku následujícími slovy: „To, co je vytěsněno, se projevuje v symptomech.“ Jungova analytická psychologie říká: „Působícími prvky kolektivního nevědomí jsou symboly archetypů.“ Szondiho analýza osudu tvrdí: „Rodinné nevědomí se projevuje v osobních aktech volby.“ Je velmi pravděpodobné, že v budoucnu naleznou další výzkumy ještě další „jazykové oblasti“ nevědomí. Proto se nesmíme divit, že je velmi obtížné porozumět problematice nevědomí.¹⁶³

3.2.1. SYMPTOMATICKÝ JAZYK NEVĚDOMÍ

Freud je toho názoru, že jediným legitimním jazykem nevědomí je symptom. Symptom se vyskytuje v duši a je Já nejvíce cizí, neboť pochází z vytěsněného:¹⁶⁴ „*Od symptomu vede cesta k nevědomí, k pudovému životu, k sexualitě... Symptom je znakem a náhradou neuskutečněného uspokojení pudů, výsledkem procesu vytěsnění*“.¹⁶⁵ Symptom je škodlivý a neúčinný, je spojen se ztrátou životní energie (náhražka za odepřené sexuální ukojení) a jeho důsledkem je regredace libida k dřívějším obdobím.¹⁶⁶ Symptom slouží jako alarm, který nás upozorňuje na tu skutečnost, že v nevědomí se skrývá neznámý prvek (jakýsi pachatel). V důsledku symptomu pak vznikají např. neurotická či jiná psychická onemocnění, dodává Freud.¹⁶⁷

---

¹⁶³ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 35.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 35.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 35.

¹⁶⁶ HARTL, HARTLOVÁ, *Psychologický slovník*, s. 579.

¹⁶⁷ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 36.

3.2.2 SYMBOLICKÝ JAZYK NEVĚDOMÍ

Silberer roku 1960 pravil, že symboly se prostřednictvím jazyka vztahují ke způsobu poznávání světa. Symboly nahrazují určité konkrétní věci znakem, jistou znakovostí.¹⁶⁸ Freud považoval za objevitele nové symboliky filozofa R. A. Schernera, který napsal své významné dílo *Život snu* (1861), přičemž psychoanalýza byla jeho dílem významně ovlivněna.¹⁶⁹ Scherner nebyl však jediným, kdo se zabýval symbolikou. Byla to též Freudova psychoanalýza, která se jí zabývala. Psychoanalýza hledala v symptomech zejména „sexuální jazyk“ (taktéž i v symbolech snu, fantazie a mytologie). Psychoanalýza chápala tyto aspekty jako „splněná přání“ potlačených sexuálních požadavků. V tomto bodě se v roce 1909 oddělila cesta Silberera a v roce 1911 i Jungova.¹⁷⁰

Silberer (1882 - 1923) v prvním a druhém svazku *Ročenky pro psychoanalytické a psychopatologické výzkumy* (1909 - 1910) usiloval o věrohodný popis účelnosti nového pojmu „funkční“ kategorie symbolů. Silberer tvrdí, že symboly lze vykládat na dvou úrovních: první úroveň říká, že symboly lze vykládat jako obsahy myšlenek a představ, tzn. jako myšlené abstraktní pojmy, jež vyjadřují objekt přání. A druhá úroveň pojednává o symbolickém vyjádření stavu a způsobu funkce psýché samé. Tento způsob symboliky Silberer nazývá funkční kategorií symbolů, které se týkají stavu nevědomí (a nikoli jeho objektové stránky). Pro výklad řady obrazů (symbolů) jsou dle Silberera potřebné tři cesty výkladu: Psychoanalytický způsob výkladu pojednává o elementech „bezohledného a nerozumného“ pudového života, který se bouřlivě projevuje ve fantazijních představách. Anagogický způsob výkladu je protikladem psychoanalytického sexuálního způsobu výkladu. Nahlíží k hermeticky-religióznímu zření božství, jež nás vede k čistě duchovnímu poznání. Dále Silberer uvádí, že v symbolu mohou být vyjádřeny tři různé skupiny objektů: materiální symbolika znázorňuje myšlenky a obsahy představ, funkční symbolika představuje vědomé nebo nevědomé způsoby fungování duše. A somatická symbolika znázorňuje somatické děje (tělesná podráždění).¹⁷¹

Jung v roce 1911 dospěl ke dvěma způsobům výkladu snů: první výklad se nachází na objektové rovině a druhý na rovině subjektu. Jung společně se svým přítelem a

---

¹⁶⁸ HARTL, HARTLOVÁ, *Psychologický slovník*, s. 578.

¹⁶⁹ FREUD, *Vybrané spisy Sigmunda Freuda – svazek I.*, s. 119.

¹⁷⁰ HARTL, HARTLOVÁ, *Psychologický slovník*, s. 578.

¹⁷¹ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 37-38.

spolupracovníkem Alphonsem Maederem došli ke stanovisku, že:¹⁷² „...*sen je spontánní sebeznapornění aktuálního stavu nevědomí v symbolické a výrazové formě.*¹⁷³ Jung společně s Silbererem jsou proti Freudovu tvrzení, že by byl výklad symbolů zredukovatelný jen na to, co je infantilně sexuální. Oba přímočaře nesouhlasí s tím, že by pojmy „infantilní“ a „regrese“ znamenaly pouze duševní krok zpět k infantilním sexuálním vzpomínkám a přáním, ale jsou toho názoru, že se jedná také o regres k primitivnímu, obraznému a názornému způsobu myšlení. Jung je přesvědčen, že snové symboly jakožto symboly vůbec jsou obrazy archetypové povahy. Jung vnímá symbol jako obraz nějakého obsahu, jenž z velké části transcenduje vědomí. Freudova psychoanalýza *Výkladu snů* je pro Junga pouhá sémiotika, výklad znaků potlačených sexuálních požadavků nebo sexuálních orgánů a sexuálních funkcí. Jung poukazuje na tu skutečnost, že symbolický a sémiotický výklad jsou dva odlišné faktory. Sémiotický význam je analogií, či zkráceným označením již známého faktu.¹⁷⁴ Oproti tomu symbolický význam je „*vysvětlení, které přesahuje všechna myslitelná vysvětlení a vyjadřuje ještě neznámou a nejasnou mystickou nebo transcendentální skutečnost.*“¹⁷⁵ Podle Jungova tvrzení lze za symbol označovat jakýkoli psychický produkt, který můžeme označovat jako tušený, ale zatím nikoli jasně vědomý a zároveň se nám jeví jako momentálně možný výraz pro neznámou skutečnost.¹⁷⁶ „*Jung definuje symbol z energetického aspektu jako „psychický stroj, který přeměňuje energii.*“ *Tvorba symbolu je podle Junga tolik, co přeměna energie, proměna libida.*“¹⁷⁷ Symbol dle Jungových slov není alegorií či semeionem (znakem), ale jedná se o obraz nějakého obsahu, jenž z větší části transcenduje lidské vědomí.¹⁷⁸ A dodává: „...*pracovním výkonem symbolů je přeměna energie, proměna libida. Ta používá takzvaný přebytek libida k různým jevům: 1. k magii, 2. k tvorbě religiálních ideí jako symbolů představ, 3. k rituálům a ceremoniím úkonových symbolů, 4. k tvorbě mytologie jako podobenství libida, ekvivalentu libida, 5. k duchu, včetně ducha Božího.*“¹⁷⁹ Symboly totiž odjakživa plnily funkci všech náboženství v tom smyslu, že umožňovaly vytvořit v člověku duchovní, kulturní postoj proti primitivní pudové přirozenosti. A právě to byla odjakživa

---

¹⁷² SZONDI, *Člověk a osud*, s. 37.

¹⁷³ Tamtéž, s. 37.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 37-39.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 39.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 40.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 40.

¹⁷⁸ JUNG, *Symbol a libido*, s. 113.

¹⁷⁹ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 40.

funkce všech náboženství. Tedy to, co vedlo k odštěpení od Freuda, bylo Jungovo pojetí–proměna libida v ducha, tedy v kulturu a náboženství.

3.2.3 NEVĚDOMÍ V POJETÍ ANALÝZY OSUDU

Analýza osudu hodnotí nevědomí třemi na sobě závislými způsoby: jazykem volby nevědomí, rodinným nevědomím a pravidlem genotropizmu. Szondi v roce 1937 zveřejnil zjištění, že nevědomí je schopno vyjádření se nejen pomocí symptomů a symbolů, ale také akty volby. Akty volby každého daného jednotlivce vycházejí z jeho nevědomí, neboť na základě nevědomí si vybíráme lásku, přátele, povolání, nemoci a taktéž i smrt – tzn., že tyto akty volby jsou pudovými akty a jsou řízeny nevědomím. Na základě této teorie je pudový akt třetím jazykem nevědomí. Szondi uvádí příklad: *Muž se zamiloval a následně oženil se ženou, která začala mít po několika letech manželství stejné symptomy nutkavých myšlenek, které měla taktéž i jeho matka.* Szondi se ptá, proč si onen muž vzal právě ženu, která měla stejné symptomy nutkavých myšlenek, jako měla jeho biologická matka? Szondi nám dává odpověď takovou, že na muže dynamicky působila mateřská, chorobná dispozice a právě tato latentní rodinná dispozice – v mužově nevědomí – osudově podmínila volbu partnerky. Po této zkušenosti začal Szondi zkoumat stovky manželství a jeho cílem bylo to, aby mohl prokázat správnost své teorie. Díky tomuto výzkumu dospěl k pojmu „rodinné nevědomí“ a formuloval svoji teorii, že zvláštním jazykem rodinného nevědomí je jazyk volby.¹⁸⁰

Jako příklad jazyka volby rodinného nevědomí Szondi uvádí Dostojevského díla *Zločin a trest* a *Bratři Karamazovi*, kdy dospěl k tomuto závěru: „*Dostojevskij mohl a musel léčit duševní život vrahů, neboť v sobě ve svém rodinném nevědomí nosil skrytého vraha. On sám byl latentní vrah. Tento latentní vražedný blud nevědomě projikoval do duše svých hrdinů.*“¹⁸¹ Szondiho teorie byla o mnoho let později potvrzena rusko-francouzským životopiscem Henri Troyatem, který se zabýval předky Dostojevského a doložil, že mnoho z nich skutečně vrazi byli.¹⁸²

Existenci rodinného nevědomí můžeme předpokládat pouze za těchto předpokladů: Pokud zjistíme nevědomé účinky, resp. akty, které neumíme odvodit z procesů, které byly osobně vytěsňeny, ani z procesů v kolektivním nevědomí. A dále můžeme existenci

---

¹⁸⁰ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 41-42.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 42.

¹⁸² Tamtéž, s. 43.

rodinného nevědomí předpokládat v tom případě, jestliže jsme schopni dokázat, že tyto účinky koexistují s latentními rodinnými vlohami, tzn. s takzvanou konduktorovou povahou individua. V genetice nazýváme konduktory ty osoby, které jsou nositeli takových chorobných dědičných faktorů, které jsou abnormální či extrémistické. Rodinné nevědomí nám tedy říká, že latentní dědičné vlohy jsou schopny nevědomě řídit akty volby dané osoby.¹⁸³

Pravidlo genotropizmu je determinováno procesem, kdy identické či příbuzné genové faktory v genofondech (tzn. v rodinném nevědomí dvou lidí) dvě dané osoby vzájemně přitahuje a drží je pohromadě a to na nevědomě duševní oblasti. Genotropizmus je jedna z vůbec nejdůležitějších funkcí latentního rodinného nevědomí. Genotropický vliv rodinného nevědomí působí na mnoho životních faktorů v jedincově nevědomém rozhodování: Libidotropizmus působí na nevědomí dvou osob a lze jej označit jako nevědomý tvořivý princip, jenž lidi sdružuje do párů a tím zachovává princip rodiny. Idealotropizmus/volba ideálu podmiňuje volbu přátel. Vznikají tak hluboká přátelství, intenzivní mezilidské vztahy na duchovní úrovni, které lidi k sobě vzájemně pudí a drží je pohromadě. Idealotropizmus je hluboce zakořeněn v identitě či příbuznosti nevědomých dědičných vloh. Operotropizmus stojí za volbou povolání. Člověk si na základě rodinného nevědomí volí takové povolání, pomocí kterého se může zabývat genově příbuznými individui. Rodinné nevědomí má tedy prostřednictvím operotropizmu podstatný vliv na nevědomý výběr člověka pro jisté povolání. Morbotropizmus je nevědomá volba nemoci podmíněná rodinným nevědomím. Mnohé rody měly ve svém rodokmenu mnohé nemoci, popř. nemoci jim podobné. Thanatotropizmus pomocí latentních genů v rodinném nevědomí nevědomě manifestuje volbu smrti. Jedná se především o způsob násilné smrti či sebevraždy.¹⁸⁴ „Podstatu thanatotropizmu vidí analýza osudu v tom, že v každém člověku nevědomě působí zvláštní rodinná přitažlivost k určitému způsobu smrti, a že jedinec musí nevědomě dělat všechno možné, aby se stal obětí tohoto rodinně daného způsobu smrti. Tak se v rodinách epileptiků hromadí případy smrti prostřednictvím nehody. Nebo: četnost sebevražd u potomků paranoidně homosexuálních a paranoidně depresivních předků je větší než u populace všeobecně.“¹⁸⁵

K tzv. zjištění rodinného nevědomí u pacienta dochází prostřednictvím terapie. Tato terapie je velmi podobná Freudově psychoanalýze, která pacienta nechává odreagovat (vybít)

---

¹⁸³ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 44-45.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 45-47.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 47.

pudové tendence, představy a zážitky, jež daný pacient vytěsnil. Pacient je v ležícím stavu uveden do analytické situace a jeho sny jsou vykládány obvyklou metodou volných asociací. Tato osudoanalytická metoda opouští obvyklou cestu pasivní psychoanalýzy v jejím určitém bodě, ve kterém začne být analytik osudu upozorňován podivným chováním pacienta. Jedná se o okamžik, kdy pacientův řetězec asociací není rušen osobním odporem, nýbrž hluboce založenými, předosobními invazivními prvky. Výše zmíněné (hluboce založené) předosobní prvky mohou být následující povahy: pacient si začne stěžovat na nepříjemné pocity, dojde k propuknutí astmatického záchvatu, hysterické křeče jakožto záchvaty smíchu a pláče a opistotonus. Objevení pseudohalucinací či smyslových klamů, náhlý projev paranoidních bludů. Prožití daných symptomů ve stavu vědomí je zásadně rozhodující pro budoucnost pacienta. Pacientovi se totiž ve stavu vědomí dostaví šok, který má na něj velmi silný účinek. Pacient tak postupem času přestává mít nevědomé stavy strachu před invazemi nevědomých rodinných sil. Szondiho terapie osudu je tudíž založena na uvědomění si všech protikladných možností osudu všech takzvaných rodinných duševních dědičných vloh na jedné straně a na straně druhé uvědomění si, že pacient má duševní osud, díky kterému si může svůj osud řídit a ovlivňovat sám – svojí vlastní osobní volbou. Pro analýzu osudu je však důležitá jedna věc: analytik musí mít vyřešené své vlastní rodinné nevědomí, tzn. že i on musí nejprve projít analýzou osudu, aby pak sám mohl druhé osoby analyzovat. Je důležité, aby měl analytik uvědomělé a vyřešené své vlastní nevědomí.¹⁸⁶

3.3 FUNKCE NEVĚDOMÉ MYSLI V OSUDU ČLOVĚKA

Ve starší anankologii Řekové nazývali osud „ananké“, přičemž toto slovo mělo ve starořečtině dva významy. Jednalo se o jakýsi nátlak, omezení vůle vnější silou, prostřednictvím osudového určení, ale také utrpení, starost, tíseň, donucovací prostředek, řetězy a pouta a také se jednalo o pokrevní příbuzenství. Na základě tehdejšího chápání osudu lze říct, že Řekové vnímali osud (ananké) jako nátlak a pokrevní příbuzenství zároveň. Již zmíněný nátlak či pokrevní příbuzenství, byly nevědomé aspekty, které utvářely osud. Z tohoto tvrzení lze dojít k závěru, že v našem nevědomí se nachází latentní nátlak skrytých předků - pokrevních příbuzných, pakliže jednáme při volbě v lásce, přátelství, povolání, ale také nemoci či smrti. Nevědomé pudové volby (v lásce, přátelství, povolání, nemoci či smrti) každého člověka jsou těmi faktory, které determinují osud. Všechny tyto zmíněné akty volby

---

¹⁸⁶ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 48-50.

jsou podmíněny hereditou, tedy geny našich předků. Za tím vším stojí jakási nevědomá síla, kterou nazýváme genotropizmus. Genotropizmus nevědomě (s pomocí skryté síly dědičných elementů) k sobě přitahuje takové osoby, které mají v genofondu svého rodinného nevědomí stejné či podobné dědičné faktory.¹⁸⁷

Rodinné nevědomí je taková část nevědomí, jež obsahuje geny, které jsou určovány nároky našich předků – a to včetně jejich protikladností (svobodná volba našeho Já). Nutno podotknout, že starší anankologické výzkumy zkoumaly výhradně rodinné nevědomí. Rodinné nevědomí k nám hovoří „jazykem volby“, je čistě genetické povahy. To znamená, že je pouze volbou jedince, zda nevědomě podlehe osudu heredity jeho předků. Jedincův svobodně zvolený osud (zpravidla na nevědomé úrovni) lze chápat jako „nátlak pokrevních příbuzných.“ V důsledku tohoto osudového přírodního zákona (rodinně nevědomého) lze pozorovat potřebu fyzického a morálního zákona a nutnost podrobení se historii předků, jakožto úctu k vlastním pokrevním příbuzným.¹⁸⁸

V pozdější době došlo na základě experimentálních a terapeutických zkušeností k doplnění starší anankologie (jež působila na nevědomé úrovni) o novou a velmi zásadní část: svobodně zvolenou část minulosti předků (její působení je již vědomé). Znamená to, že k nátlaku předků, o kterém hovořila stará anankologie, byla připojena část svobodné volby minulosti předků. A v důsledku této skutečnosti dochází k vlastnímu uskutečnění jednotlivcova Já, neboť člověk si svobodně volí osud takových předků, kteří se zdají být nejvhodnějšími pro budoucnost jedincova Já – tento proces nazýváme usmiřitelný fatalismus. Roli zde tedy sehrává heredita, kterou nevědomě a tudíž nuceně žijeme. Poté dochází k prozření z nevědomí do uvědomění a následný jedincův svobodný výběr (usmiřitelný fatalismus). Zde tudíž můžeme upozornit, že nevědomí má výrazný vliv na jakousi „setrvačnost“ v konání našich životních voleb, které jsou pasivně podmíněny hereditě.

Jak již bylo řečeno – osud člověka je utvářen postavami předků v rodinném nevědomí. Rodinné nevědomí danému jedinci poskytuje obrazy předků (genotypy) a tak mu v podstatě poskytuje rodinný základ všech možností osudu. To znamená, že jednání člověka je podmíněno především na nevědomé úrovni, tvrdí Szondi. Je důležité zmínit, že člověk je po narození nositelem nuceného osudu předků, avšak v pozdější době se člověk stává také tím, kdo si je vědom své svobodné volby. Dochází tak k procesu „probuzení“ z nevědomí do

---

¹⁸⁷ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 10-11.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 10-11.

uvědomění si vlastních možností Já. Naše Já je ve vzájemné interakci s pudovým osudem a osudem jednotlivcového Já. Podstatnou roli mimo jiné sehrává vazba Já na ducha. Pakliže je vazba Já na ducha slabá, pak Já stále nevědomě opakuje osudy svých předků a tyransky se jimi nechává vláčet. Pokud ovšem Já má silný vztah na ducha, potom je Já schopno uvědomit si možnosti svobodné volby a zvolit si takový vzor ze svých předků, který mu poskytne dle nejrozsáhlejšího uvážení ten nejlepší směr volby osudu. Já má schopnost sloužit jako pontifex (přemošťovatel) k duchu. Pokud tedy člověk je schopen přemostit se k duchu a osvobodit se tak od nuceného osudu a přejít na břeh k osudu volenému, pak takového člověka nazýváme „homo elector“. Homo elector je tudíž člověk, který je schopen volby.¹⁸⁹ K problematice osudu a jeho vztahu člověka ke svobodné vůli se mimo jiné vyjádřil také filozof Fridrich Nietzsche a to následujícími slovy: „*Svobodná vůle bez osudu je tedy právě tak málo myslitelná, jako duch bez věci, dobro bez zla.*“¹⁹⁰

Szondi použil myšlení jistých představitelů hlubinné psychologie, aby sestavil proces vývoje lidské osobnosti a jejího vztahu k procesu uvědomění sebe sama z procesu nevědomí: Fáze 0 – participace, projekce (Hermann, Spitz): v prvním roce života je bytost znázorněna v dyadické jednotě (dual- unitas), neboť vztah mezi dítětem a matkou je zatím společný. Dítě neboli homo participator tedy tíhne k jednotě s matkou, touto nevědomou funkcí Já je participace, během které se projikuje síla k bytí z jedné bytosti na druhou, neboť jejím úsilím je být společnou jednotou. Za tímto myšlením stojí Hermann a Spitz. Fáze 1 – sublimace (Freud):¹⁹¹ jedná se o jedince, u kterého dochází k sublimaci prostřednictvím vlastního Já.¹⁹² Já vytěsňuje a vytváří symptomy během třetího až čtvrtého roku života v tzv. oidipální fázi nebo první pubertě. V této části života vznikají všechna primární vytěsnění, která v samotném důsledku fungují jako základ pro vznik neurotického jedince neboli homo repressor.¹⁹³ Represe je nevědomý proces, který neslouží k tomu, aby člověk zapomínal, ale aby si nepříjemné vzpomínky vůbec nepřipouštěl do vědomí, jedná se např. o traumata.¹⁹⁴ Polidštění jedince homo repressor se děje sublimací. Fáze 2 – kompenzace (Adler): homo potentator je jedinec, který trpí pocity méněcennosti a překompenzovává je snahami o moc. Toto období se

---

¹⁸⁹ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 71.

¹⁹⁰ KRUŽÍK, NOVOTNÝ, J., J., *Nietzsche a člověk*, s. 128.

¹⁹¹ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 73.

¹⁹² FREUD, *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*, s. 216.

¹⁹³ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 73.

¹⁹⁴ PLHÁKOVÁ, *Obecná psychologie*, s. 227.

odehrává v prepubertě a postpubertě. Fáze 3 – individuace, inflace (Jung): k tomuto vývoji dochází koncem juvenilní, tzv. infantilní puberty (především ve čtvrtém a pátém decéniu). V tomto období dochází u homo individuator k individuaci, jedná se o vědomé oddělení a tvůrčí činnost. Hlavní funkcí Já v období individuace je inflace, která může u daného jedince rozvinout nebezpečnou megalomani, erotomani, teomani či kverulantství. Fáze 4 – humanizace (Szondi): homo elector si v tomto období uvědomuje svoji existenci a její možnosti. Člověk si je vědom svých schopností a sám si tak volí svůj vlastní osud ve směru povolání, lásky, světonázoru a také náboženství.¹⁹⁵ „*Vedoucí funkcí člověka nazývaného homo elector, je integrace, sjednocení a překlenutí všech komplementárních protikladností, čímž pozvolna vychází ze soutěsky individuace a začíná rozšiřovat sebelásku v lásku k bližnímu.*“¹⁹⁶ V životě člověka homo elector jsou nejdůležitější tato období:

- a) 20 – 30 let (volba povolání)
- b) 30 – 40 let (volba životního partnera)
- c) po 40. roce (volba světonázoru)

Fáze 5 – taktéž humanizace (Maeder): tato fáze prozatím zůstává jakousi otevřenou branou na cestě k polidštění. Člověk v této fázi zatím není pojmenován – tzn., že homo elector má možnost (a tudíž schopnost) vystoupit na vyšší fázi polidštění. Maeder ve své „apelativní metodě“ (psychosyntéza - psychagogika) uvádí příklad: nemocný člověk v nouzi volá o pomoc (apel) a lékař na situaci nemocného odpovídá láskou a autoritou. Maeder říká, že zdroj lásky k bližnímu se nenachází v citech či pudech člověka, ale je jakýmsi darem transcendentního původu, neboť zdroj lásky je následkem a darem víry.¹⁹⁷

---

¹⁹⁵ SZONDI, *Člověk a osud*, s. 73.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 73.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 73-74.

4. ZÁVĚR

Freud společně s Jungem a Szondim žili v době, kdy se psychologie rozvíjela jako samostatný vědní obor a začala preferovat výzkumné experimenty. Došlo ke vzájemnému ovlivnění těchto tří psychiatrů v náhledu na problematiku nevědomí a následně její specifické diferenciaci. Freud se nevědomím začal zabývat prostřednictvím analýzy snů a svými názory na sny a jejich vztahem k nevědomí ovlivnil myšlení Junga, který poté vytvořil vlastní teorii. Szondi v pozdější době použil myšlenky Freuda a Junga, aby je doplnil svým výzkumem zaměřeným na problematiku anankologie.

Nevědomí Freud vnímá jako sběrnou zapomenutých a vytěsněných obsahů, které ve snu usilují o proniknutí přes cenzuru do vědomí prostřednictvím symbolů jako zakázaná přání sexuální povahy. Jung sice souhlasí s tím, že se může jednat o události z dětství a z předchozího dne, ovšem poukazuje na hlubší význam snu a jeho symbolické projevy nevědomí. Zatímco Freud tvrdí, že sny jsou královskou cestou do nevědomí, Jung toto tvrzení odmítá a říká, že skutečnou královskou cestou do nevědomí jsou komplexy, které vyvolávají sny a určité symptomatické projevy. Jung zmiňuje evoluční historii, ve které vidí hluboký význam a pojmenovává ji kolektivním nevědomím. Kolektivní nevědomí, na rozdíl od Freudovy teorie, nemá symptomatické projevy, nýbrž symbolické projevy prostřednictvím tzv. archetypů. Jung souhlasí s Freudem, že libido je energetické povahy, avšak odmítá tvrzení, že nevědomé procesy ve snech jsou výhradně sexuální povahy. Jung přichází s názorem, že libido sice je energetické povahy, avšak z evolučního hlediska jej přirovnává nejen k sexuálním potřebám, ale také k potřebám tělesným, jako je hlad, žízeň, emociální stavy a afekty, které podstatu libida tvoří. Jung dále odmítá Freudovo tvrzení, že nevědomí je pro jedince zcela osobní a charakteristické. Oba psychiatři mimo jiné souhlasí s názorem, že mezi vědomím a nevědomím existuje určitý vztah. Freud hovoří o předvědomí a Jung zmiňuje bytostné Já. Avšak v čem se Freud společně s Jungem shodují, je názor, že problematika sexuality projevující se nevědomě na základě libida se netýká pouze dospělých osob, nýbrž i dětí. Tento názor byl na dobu, v níž Freud a Jung žili, velmi revoluční a vzbudil velký rozruch.

Szondi přichází s vlastní teorií, jejíž součástí se staly i myšlenky Freuda a Junga. Szondi poukazuje na skutečnost, že člověk disponuje energetickou komponentou (libido) a že jeho determinace spočívá v rodinném nevědomí, současném životě vlastního Já a osudu. Szondi používá Freudův termín libido a pudy a Jungovu mužskost a ženskost a tyto termíny

aplikuje na člověka. Szondi říká, že člověk je úzce spjat s libidem, pudy, mužskostí a ženskostí a s vědomím a nevědomím. Zatímco Freud tvrdí, že jedinec potlačuje své touhy, přány apod. do nevědomí, které k člověku hovoří prostřednictvím symptomů a Jung Freuda doplňuje, že tyto obsahy se nacházejí v osobním nevědomí, nikoli však v kolektivním nevědomí. Szondi říká, že v psýché skutečně existují impulzy, kdy jedinec usiluje učinit vědomé obsahy v obsahy nevědomé a naopak. Szondi souhlasí s Freudem, že Já je nositelem pudu, které se Já snaží ovládat prostřednictvím sublimace. Tvrdí však, že pudy mají svůj zdroj v genech a říká, že pudové složky jsou vybaveny určitou podvojností, která se projevuje spojováním nebo rozdělováním pudů (schopnost být nejen integrovaný, ale také smyslný). Jestliže zmíníme Freudův názor ve vztahu ke genetice, jeho slova jsou následující: „*Nelze také náležitě poznati podíl patřící dědičnosti, dokud jsme neocenili podíl náležející dětství.*“¹⁹⁸ Co se týká Freudova názoru na problematiku osudu, jeho slova jsou následující: „*Problém kvality pudových hnutí a jejich uchování při různých pudových osudech je ještě velice nejasný a jeho zkoumání je v začátcích.*“¹⁹⁹

Szondi ve své analýze osudu tvrdí, že nevědomí je determinováno třemi na sobě závislými způsoby: jazyk volby nevědomí, rodinné nevědomí a pravidlo genotropizmu. Szondi přijímá Freudovy symptomy a Jungovy symboly a zveřejňuje třetí zjištění, prostřednictvím kterého je nevědomí schopno promlouvat a zmiňuje tím akty volby. Akty volby jsou podmíněny již zmíněným rodinným nevědomím, současným životem Já a osudem. Jedinec si na základě aktu volby volí přátele, životní lásku, povolání, nemoci a smrt. Szondi mimo jiné přijímá Freudův oidipovský komplex a Jungův archetyp anima a animus a říká, že jedinec si na základě výchovy rodičů vybírá takového partnera, který je matce či otci podobný.

Nevědomí v pojetí Freuda, Junga a Szondiho můžeme vyložit třemi způsoby: Freudova psychoanalýza říká, že vytěsňené obsahy z nevědomí se projevují v symptomech, Jungova analytická psychologie poukazuje na to, že působící prvky kolektivního nevědomí jsou symboly archetypů a Szondiho analýza osudu tvrdí, že rodinné nevědomí se projevuje v osobních aktech volby. Všichni tři psychiatři se společně shodli na názoru, že nevědomí je natolik složitý mentální systém, že mu i přes všechny své teorie rozumí velmi málo.

Obsah bakalářské práce ukazuje dynamiku vývoje v názorech uvnitř hlubinné psychologie. Všichni jmenovaní psychiatři a psychologové vycházeli z tehdejší úrovně

---

¹⁹⁸ FREUD, *Tři úvahy k sexuální teorii*, s. 127.

¹⁹⁹ FREUD, *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*, s. 214.

poznatků, medicíny i genetiky a aplikovali je na psychologii, respektive individuální terapii. Změnili nejen všeobecný názor na motivační základ chování člověka, posílili genetický pohled na jeho změny, definovali blíže obsahy nevědomí, ale především zdůraznili celistvost vědomé a nevědomé vrstvy osobnosti a její biopsychosociální propojení.

POUŽITÁ LITERATURA

ATKINSON, Rita. *Psychologie*. Praha : Portál, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-262-0083-3.

ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud dobyvatel nevědomí*. Praha a Litomyšl : Nakladatelství Ladislav Horáček, 1998. ISBN 80-7185-148-5.

DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-766-3.

FREUD, Sigmund. *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*. 1. vyd. Praha : Psychoanalytické nakladatelství, 1999. ISBN 80-86123-09-X.

FREUD, Sigmund. *Práce k sexuální teorii a k učení o neurosách*. 1. vyd. Praha : Avicenum, 1971.

FREUD, Sigmund. *Psychopatologie všedního života*. Praha : Psychoanalytické nakladatelství, 1996. ISBN 80-901-601-8-2.

FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1904-1905*. 1. vyd. Praha : Psychoanalytické nakladatelství, 2000. ISBN 80-86123-16-2.

FREUD, Sigmund. *Tři úvahy o sexuální teorii*. Praha : Nakladatelství Alois Srdce, 1926.

FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy Sigmunda Freuda – svazek I*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1969.

FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Pelhřimov : Nová tiskárna Pelhřimov, 2005. ISBN 80-86559-16-5.

FREUDOVIČKA, Anna. *Já a obranné mechanismy*. 1. vyd. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-084-4.

HARTL, HARTLOVÁ, Pavel, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, s.r.o., 2004. ISBN 80-7178-303-X.

HARTL, HARTLOVÁ, Pavel, Helena. *Velký psychologický slovník*. Praha : Portál, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HUNT, Morton. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha : Portál, s.r.o., 2000. ISBN 80-7367-175-1.

JAFFÉ, Aniela. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 1998. ISBN 880-7108-1178-7.

JUNG, Carl G. *Archetypy a nevědomí*. 1. vyd. Brno : Nakladatelství Tomáše Janečka, s. r. o., 1998. ISBN 80-85880-16-4.

JUNG, Carl G. *Symbol a libido*. 1. vyd. Brno : Nakladatelství Tomáše Janečka, s. r. o., 2004. ISBN 80-85880-35-0.

JUNG, Carl G. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 1. vyd. Brno : Nakladatelství Tomáše Janečka, s. r. o., 1996. ISBN 80-85880-12-1.

KRUŽÍK, NOVOTNÝ, Josef, Jaroslav. *Nietzsche a člověk*. Praha : Univerzita Karlova - Fakulta humanitních studií, 2005. ISBN 80-239-5355-9.

MONTAIGNE, de Michel. *Les Essais*. Paris : La Renaissance Du Livre.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie*. 1. vyd. Praha : Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-443-8.

OLŠOVSKÝ, Jiří. *Slovník filosofických pojmů současnosti*. Praha : Akademie věd České republiky, 2005. ISBN 80-200-1266-4.

PLATON. *Faidros*. Praha : ISE, 1993. ISBN 80-85241-33-1.

PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-274-0871-3.

PLHÁKOVÁ, Alena. *Obecná psychologie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Academia, 2004. ISBN 978-80-200-1499-3.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie*. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-77367-560-8.

SHARP, Daryl. *Slovník základních pojmů psychologie C. G. Junga*. 1. vyd. Brno : Nakladatelství Tomáše Janečka, s. r. o., 2005. ISBN 80-85880-39-3.

STEVENS, Anthony. *Jung*. 1. vyd. Praha : Argo, 1996. ISBN 80-7203-021-3.

SZONDI, Leopold. *Člověk a osud*. 1. vyd. Ústí nad Orlicí : PIPEX, spol. s r.o., 2009. ISBN 978-80-903991-2-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1832-6.

POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://citaty.net/autori/sigmund-freud/>

RESUMÉ

The bachelor thesis deals with the concept of unconscious processes in Freud, Jung and Szondi. The issue of unconscious inter alia has discussed many philosophers including Carus, Nietzsche, Schopenhauer, Hertmann. The first mention we can find among others: Descartes, Leibniz and Kant. The work is therefore divided into three sections that describe individual ideas already mentioned psychiatrists: The first part focuses on Sigmund Freud, who claims that the unconscious contains repressed wishes and desires and manifests itself on the basis of symptoms. Freud first points out inter alia, to the fact that the child is a sexual being hungry for sex which in Freud's time caused a commotion. The second part deals with the ideas of Jung and his concept of personal unconscious and in particular the collective unconscious which is determined from an evolutionary point of view. Jung says that the unconscious speaks on the basis of symbols. The third part deals with the analysis of the fate of Szondi and his views on the unconscious processes in relation to the fate of man. The conclusion is compared to Freud, Jung and Szondi and their theoretical views on the issues of the unconscious processes of the human mind. Szondi at the end of his work is the idea that the unconscious processes speaks three languages: through symptoms - Freud, symbols - Jung and instruments of choice - Szondi. Acts options are defined family unconscious, I present life and destiny. All three psychiatrists agree on the final claim that the concept of the unconscious is a very difficult subject for scientific investigation and make themselves believe that their contribution to dealing with the unconscious is minimal.